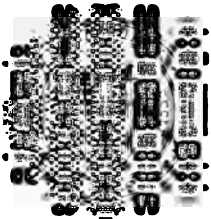

"FLORES POETARUM BRITANNICORUM,"

SEF

BLODEUOG WAITH

Y

Prydyddion Brutannaidd,

O GASGLIAD

DR. J. DAVIES,

O FALLWYD.

A'R

LLYFR BARDDONIAETH,

O WAITH Y

CATPEN WILLIAM MIDDLETON,

(*Gwilym Canoldref.*)

Y CYNTAF YN CYNNWYS

Detholion o Waith yr Hen Brif Feirdd Brutanaidd.

YR AIL YN CYNNWYS

RHEOLAU BARDDONIAETH GYMREIG,

Sef y Gelfyddyd o blethu ac eiliaw **Caniadau Cymreig** yn Gerddgar Bencerddaidd, &c.

LLANRWST:

ADARGRAPHWYD GAN W. J. ROBERTS.

1867

Pris Swllt.

FLORES
Poetarum Britanicorum:

SEU

BLODEUOG WAITH

Y

BRYDYDDION BRUTANAIDD.

O GASGLIAD

DR. J. DAVIES,

MALLWYD.

Anadl swyn y dlos heniaith—yn ngenau
Y gynghanedd berffaith,
A esyd drwy fedruswaith :
Loywder gwir ar flodau'r gwaith.

Blodau hen barabl Eden---wedi'u gwneyd
A gwniadwaith trylen,
Ydyw ei flodau Awen,
Na wna oed yr un yn hen.---G. COWLYD

LLANRWST:
ADARGRAPHWYD GAN W. J. ROBERTS.

AT Y DARLLENYDD.

AWENGAR GYMRO:—

Gan ddigwydd i gopi o'r "FLORES POETARUM BRITANICORUM," o gasgliad y Dr. John Davies o Fallwyd, ac o'r "LLYFR BARDDONIAETH" o waith Gwilym Canoldref, ddisgyn i'm dwylaw, ac nad yw yn bossibl braidd ddyfod o hyd i gymmaint ac un copi cyflawn o honynt ar gael a chadw yn Nghymru y dydd hwn; tybiais yn addas, o wir barch calon i Henafion a Barddaeth Cymru, ddwyn allan ADARGRAFFIAD o honynt.

Wrth ymgymeryd a'r gorchwyl hwn, cyfyngais fy ymdrechion yn hollol i EFELYCHU, yn hytrach na chyfnewid neu ragori dim ar orgraph na diwyg yr argraffiad cynhenid. Llawer hen gyfrol dda, ddiddan, a erchyll anurddwyd o dro i dro, wrth ei hail argraffu, trwy i fympwyon rhai anghyfarwydd eu hudlithio i dynu oddiwrth neu roddi at y gwaith cynhenid, ac fel na'm cyhudder byth o'r amryfusedd dybryd hwn, wele y llyfryn presenol o'th flaen mor debyg i'r copi cysefin ag y gellais ei efelychu.

Yr Eiddot gorph a chalon,

GWILYM COWLYD.

Llanrwst, Rhag. 1866.

FLORES
Poetarum Britannicorum
SEU
BLODEUOG WAITH
Y Prydyddion Brutannaidd.

O Gasgliad J.D. SS. Th. D. fal yr ydys yn tybygu.

Y Cymry mwynion cym'rwch—y llyfr rhad
Holl frodyr darllenwch;
Di fâr yw a difyrwch,
A llawn budd ond êl i'r llwch.

Os beia neb wrth ysbio—beiau
Lle na bwyf yn gwrando,
Boed fwyn, beied a fynno,
Beied a difeied fo.

Printiedig yn y Mwythig gan Thomas Jones,
dros D. Lewys. 1710.

Llythyr at y Darllenydd.

Y Cymro Diledryw,

Y*N gymmaint a dyfod i'm llaw, y Casgliad hwn, o eiddo'r Dysgedig, a'r Parchedig Ddoctor, J. Davies, hyd a'r ddeallais, a alwodd ef* **Flores Poetarum Britanicorum,** *mi dybiais yn fuddiol ei brintio; yn gystal er mwyn ei Awdwr Parchedig, (yr hwn a haeddodd fwy ar law pob Cymro, nag a allant byth dalu'r pwyth iddo), ac er mwyn y llyfr ei hun, yr hwn sydd yn cynnwys llawer o ddysgeidiaeth a chelfydd-dyd. Myfi chwanegais ychydig atto, ac a osodais rai petheu buddiol eraill allan gydag ef. Gobeithio na bydd yn anghymeradwy gennyt, gan fy mod yn gwybod hyn, os na wna ddaioni, na wna chwaith mo'r niwaid itti. Os bydd neb am farnu a chablu, hyn a dd'wedaf, Na farned nes deall, dealled a barned. Os derbyni hyn o'm poen am llafur, f'allai (os Duw ai myn) mewn amser, y cei ychwaneg.*

Yr Eiddot yn yr Arglwydd,

DAFYDD LEWYS.

Llan Llawddog, Gor. 10, 1710.

FLORES

Poetarum Britanicorum.

Y Ddau Addaf. *Adami Duo.*

Dau Addaf oedd dydd a fu,
Od air weithiau i draethu;
Un diriaid enw daiarol,
Un o nef, awn yn ei ôl.
Trown ynghod rhag trin anghall,
Yr holl lu o hwn i'r llall. *Baff R.*
" Un Adam ddinam i'w ddydd, a'n gwthiodd
" I gaethfyd tragywydd,
" Ag ail Adam, gweledydd
" Ar bren croes a'n rhoes yn rhydd

Gweniaith. *Adulatio.*

Na chredwn air gwych rhydeg,
Antur o dwyll ond trwy deg.
Gwenwyn ni wn gan un iaith,
Mwy na gwenwyn mewn gweniaith.
T. A.

Adeilad ar y Graig nid ar y tywod.
Edificandum in Solido, non in arenæs.

Adeiladd trwch, ar dal traeth,
Dwr a'i bawdd, drwy wybyddiaeth,
Llunian adail, lle nodir,
Lle nid êl y llanw i dir. *W. Ll.*

Oedran y pharu pethau Bydol a phethau Nefol.
Ætates & durationes rerum.

Tri oedran hoewlan helynt,
Trioedd a fu gyhoedd gynt.
Tri oed pawl Gwern a fernir,
Ar gi da mewn Erwgoed ir.
A thri oed Ci, iaith hoywryw,
Ar farch, da ei barch e: byw.
Tri oed march dihafarch droed'
Ar Wr, ond bychan yw'r-oed?
Tri oed Gwr, herwr hoyw-rym,
Ar yr Hydd llamhidydd llym.
Tri oed carw hwyrfarw hirfain,
Ar Fwyalch goed hirfalch gain,
Tri oed y Fwyalch falchdeg,
Ar Dderwen mewn Dairen deg.
Teir oes Derwen a enwir,
O Warrant hen ar Rwnn tir.
Er hyd oes Dâr i'w harwain,
Byr para'r hwya o'r rhain.
Pob un ofyn rhwyfyn rhod,
A dderfydd yn ddiarfod,
" Nid gwiw i neb wrthwynebu,
" Mor ing y daw'r Angeu du.
" Angeu nid âd yn angof,
" Na gwyllt na diwyllt na dof.
Ni a gweision Ion gwiwsyth,
Y Gwr *fry* a bery byth;
Yn y nef yn bendefig,
Heb drano heb orphen a drig;
Heb liw nos gwiwnos ganu,
Heb fwg heb dywyllwg du.

Iechyd

Iechyd heb orfod ochain,
O glwyf mor iached a'r glain.
Pawb yn ddengmlwydd, arwydd Ior,
Ar hugain, heb ddim yn rhagor.
Lle mae pob prif ddigrifwch,
A Phlas ein Pennadur fflwch.
Gochel uffern gethern gaeth,
A'i helwyr, drwy hy alaeth,
Lle mae'n barod cyfnod cas
Bachau, cyweiniau gwynias:
A'r Iâ ni thoddes erioed. 2
1 A'r Eiry gwyn cyn cannoed, 1
A maglau, rhwydau mal rhod,
Megineu, Peirieu parod.
*A*wn bob ddau â golauad,
I eglwys Duw ein glwys Dad,
A thalwn (pam na thelir,)
Offrwm a degwm o dir. *Iolo.*

Ceraint. *Amiei, Clientes, & cognati in pracio habendi.*

Gwyr a wna'r gŵr yn wrol,
Gŵr a wna gwŷr yn ei ôl. *Llo.*
Gŵr a wella'r gwyr wellwell,
A gwŷr a wna'r gwr yn well. *D.N.*
Naws Carennydd, nis crina,
Cywir a dwys fydd câr da.
Gwell ydyw, ac o llidir,
Gar yn d' ol nag aur neu dir. S. T.
Trowch o wenwyn trwy 'ch iawnwaed
Triagl yw gwynt arogl gwaed. *T.A.*

A

A garo ladd ei geraint,
A gyll ei frig oll a'i fraint. *Jos. F.*
A dreisio 'i wyr a'i drassau,
A all yn hawdd oll wanhau. *W. Ll.*
Criu yw dyn, car ni 'dwaenir
Nid car da ond acr o dir. *S. T.*
A fo balch ef â heb wŷr. *D. N.*

Cas Ceraint *Amicorum, descrata. Lingua cohibenda.*

Car yn cyhuddo arall,
Hawdd i'r llaw, gyhuddo 'r llall,
Noethed bawb nithied heb wir,
Fai gilydd, ef a goelir.
Gair a drig ar y drygwaith,
*A*i liwio 'r gwaed lawer gwaith.
Cywilydd car dros arall,
O bai wir llwyr yw bai 'r llall.
*A*ttal saeth nid dilys ynn,
A el unwaith o linyn. *T. A*

Adfyd a gwrthwyneb.

Afflictio Purgat.

A nithio gloyw wenith glan,
Y llerr oll a yrr allan. *O. G.*

Cariad, Ofn, Clewyd.

Amor, Metus, Fortitudo.

TRrwy eirieu llid y try 'r lleill,
Trwy gariad y'eraill. *H. D.*
Ofn dy lu o fewn dy wlad,

Etto

Etto goreu i ti gariad,
Gwell yw bodd a gallu byw,
Na dwyn swydd, dyn sy heddyw. *T. A.*
Gwell rhy draws heb gydnaws gwan,
Yn rhyw dro, na rhy druan.
Argoel yw, ni lywir gwlad,
Oni cheir, ofn a chariad.
Da yw'r maen lle bai dair mil,
Yngod gyda'r Efengil. *R. Ll. R. R.*
Na phar d'ofn Offeiriad wyd. *T. A*
Ni mynn cariad ei wadu,
Na'i ddangos i lios lu. *D.*
Mae'r Ddihareb mo'r ddiras,
Na bu gu iawn na bai gas. *I. Deu*

I'r pant y rhed y Dwr. *Aquæ defluunt,*
Y dwr pur a red i'r pant.

Crefft. *Ars.*

Gwell yw Crefft meddir, hir hud,
Na Gwylan, *Befr*, na Golud. *D. G.*

Cybydd-dod, Elusen, Haelioni.

Avaritia, Eleemosyna, Liberalitas.

Crino dyn yw cronni da. *T. A*
Na ad drachwant yn drechach,
Nid yw'r byd onid awr bach. *S. T.*
Cymmer drwy wychder dy ran,
Gad i eraill gadw arian. *T. A.*
Iawnach i Gybydd enwir,
Garu Duw nag erw o dir;
A phrynu *Nef* trwy lefair,

Gar

Gan Dlawd er Cerdawd y cair.
Pryned ddyn prin oed ei ddydd,
A'i dda, *Nef* iddo'n ufydd.
Beth a dâl onid dialedd,
Da'r byd wrth fyned i'r bedd? *M. R.*
Colli'r clustiau cau cedyrn,
Cilwg hir, cyn cael y Cyrn. *G. Gr.*

Drygfors, *Audacia Inverecundia*

Ef ai'r Afr wrth ei ffafriaw.
Oll o'r drws, i'r Allor draw. *L Mon.*

Antur. *Ausus.*

Ni chafed pryd na chyfoeth,
Trin ddwys heb anturio'n ddoeth. *B. Br.*

Ymdrech y Cnawd a'r Yspryd.

Carnis & Spiritus Pugna.

Ymargio'm blino'n ddwy blaid,
Mae yno 'nghorph am Enaid.
Yr enaid ni châr ronyn,
Garo y Corph, gorwag gwyn.
Ni fyn y corphyn pe caid,
Iddo a fynno f' enaid.
F'enaid, o caid, a fyn cael,
Fwyd o *Nef* dan ei afael.
Y corph a fynn, heb nac-cau,
Gael iddo, win a Gwleddau.
Yr Enaid, yn wirionnach,
A dan y byd, fal dyn bach:
Y corph a fynn a'r llyn llawn,
Ragoriaeth, ar y gwiriawn. Chwanog

Chwanog yw'r corph bywiog bach,
I feddwi, a chyfeddach;
Gofyn y mae am gyfedd,
Gofyn mae, drachgefn y medd. *L. G.*

Crist yw ein Criswas. *Christus unicum Sacrificium & unica salus, Ejus Vulnera.*

Nid oes offrwm, trwm yw'r tro,
Oen Duw ufydd, ond efo. *R. R.*
Goreu pardwn, gwn a gaid,
Gwaed yr Oen, gadw'r enaid. *S. T.*
Ceisio gwilio, pob gweli,
Ar Dduw *Nef*, yr oeddwn i;
Un man cyfan nis cefais,
Heb gael ei waed, a heb glais. *F B. hir.*
" Ni all Angel penfelyn,
" Na llu o saint, ddim lles yn;
" Na neb ond un a'i aberth,
" A roes i ni, Ras a nerth. *G. F Ll. F.*
" 'Pwy ar ol a ddug ddolur,
"Er tynnu pawb o'r tan pur?
" Ni fydd yn yr oes a fo,
" Un Brenin, mwy a'n pryno.

Y Nef, Cælum. vi. Ætates, & Mors,

Da yw *Nef*, i'r dyn afiach,
A da yw *Nef*, i'r dyn iach. L. *G.*

Cydundeb. *Concordia.*

Da'r ardd Ychen, mewn pen pant,

A chyttun

A chyttun, o chydtynnant. W. Ll,
Cymmer resswm, trwm bod rhôch,
A dod resswm, da drossoch. T. A.

Cynghor, Consilium.

Bwrw ty sy well, Brutus hâd,
O gyd alw, nâg adeilad. T. A.
Gwir diau caiff gwrda call,
Gynghor gan un llesg angall. S. T.
Llew enwog, gallai annoeth,
Ynghwrr dysg, gynghori doeth. S. T.
Ef a gaid dysg, fagad hardd,
Gan ynfyd, ac unionfardd. T. A.
" O rhoi gyngor, rhag angen,
" Edrych bwy, a droech ei ben,
" O gelli roi i gall ran,
" Ac i angall, nâg yngan.
" Deall y gair, diwall gwych,
" Gwna d'atteb, cyn y dwettych,
" Gwilia byth, beunydd lle bych,
Not in R. [" Yn ddiddadl, a ddywedych;
" Am bwy'r aeth, a pha draethen,]
" Ac wrth bwy, y gair o'th ben. O. G.
" Na ro d'arian, allan wr,
" Heb wystl it, er neb Bostiwr;
" Ac o rhoi, drwg yw'r rheol,
" Cei lawn waith i'w cael yn ol.
" At Gyfreithiwr, gwladwr glan,
" Na ddyred yn ddi arian;
" Nid plesser dy fatterion,
" I'r gwr braisg heb Aur ger bron. T. P.

Hygoeledd

Hygoeledd. *Credulitas.*

À goelio pawb, y glew pûr,
Eddaw'n waith, iddo wneuthur. *T. A.*
Clyw'r ddeuchwedl, claiar ddichell,
Calon bûr, cyn coelio'n bell. *S. T.*

Duw. *Deus.*

Nid oes Arglwydd ond Iesu,
Na Brenin gorllewin llu. *Iolo.*
Gwell yw Duw, na gallu dyn. *O. G.*
O bydd cyfyng heb wadduw,
Gan ddyn, mae'n ehang gan Dduw. *G. I. H.*
Duw a rydd gwymp, i'r drwg wr;
Duw a gyfyd ei gofiwr. *H. Ar.*
Oes im ddim o ddaioni,
Onid a wnaeth, ein Duw ni. *D. Ed.*
Rhan dda iawn, rhan Dduw yna,
Yw rhoi dawn fyth i'r rhai da:
Rhan dyn, o'r nodeu uniawn,
Yw gwedi dêl, gadw y dawn. *S. T.*
Dialedd Duw, ai olwg,
A ddaw yn drwm, i ddyn drwg.
Difrys y denfyn Duw fry,
Y dialedd, lle dyly. *D. Ll.*
Ira rhodd, ar wŷr heddyw,
A goreu stâd, yw gras Duw. *H. Ar.*
Rhaid i'r un y rho Duw ras,
Gydgerdded gydag urddas. *T. A.*
Mwya gras, yw ymgroesi *S. T.*
O waith blin ac annoethineb,
Ymryson oll, am ras neb. *T. A.*

Ni fynno, Duw *Nef* anwyl,
Ni lwydd, ac nid rhwydd yr hwyl. *Sim. F.*
Y mae'n well, be deallyn,
Byth Duw, na gobeithio Dyn. *S. T.*
Gwae a gred Uwch caledawr,
I ddim oll, ond i Dduw mawr. *Iolo.*
Namyn a ddywettwy, o Dduw a mab Mair,
Nid oedd iawn i ddyn, ddywedyd gair, *Br. F.*

Anghytundeb. *Discordia facile orta difficulter sopita.*

Goddaith a roir mewn Eithin,
Gwanwyn cras, trwy'r gwynnon crîn;
Anhawdd fydd ei ddiffoddi,
Ac un dyn, ai hennyn hi.
Athrodion gweision y gwyr,
A bair adwyth, rhwng brodyr:
Geirieu da, a gwyr i'w dwyn,
A ddinistr, y ddau wenwyn. *D. I. D.*
Ar Iesu, mae rhannu rhod,
Ac o gythraul, goeg athrod. *L. G.*

Blaenor. *Dux Fortis.*

Beth a yrr blaen. byth ar blaid?
Blaenor a byw ei lonaid. *T. A.*
Ofer yw Llu ef â'i i'r llawr,
O bai lonydd y blaenawr. *S. C.*

Elusen. *Eleemosyna: vi. Avaritia. Liberalitas.*

A rydd hael, yw'r eiddo 'i hun. *T. A.*

Dyn

Dyn a ran, da yn ei raid,
Duw a ran, da i'r enaid. *G. Gl.*
Na roed neb, cywirdeb call,
Er gŵst, Aur, ar gost arall.
A fo hael, gafael gyfun,
A hy, bid o'i dda ei hun. *G. Ll.*
Ni wyr y llawn, o'r holl iaith,
Wich y gwâg, orwâg araith.
Pam nad ystyr, byrr yw'r byd,
Goludfawr, wrth galedfyd? *S. T.*

Siamplau. *Exempla.*

Cyngor periglor Eglwys,
Ydoedd i ddyn, (pand oedd ddwys)
a/ Gwna, archwy 'yn gynhyrchiol,
Union farn, ac na wna'n f'ôl."
Ninneu o'n rhwysg, a'n ynni,
Union a wnel, a wnawn ni.
Yn ôl anwiredd y naill,
Anwiredd a wna eraill. *M. R.*
" Rhyfedd iawn, rhyw fodd ewyn,
" Meddaled yw, meddwl dyn!
" Na wêl dyn engyn angall,
" Y llûn y syrthiodd y llall.

Llygattyn. *Fascinatio.*

Arwyddion Diawl ar ddyn du,
Yw tonnog lygattynnu,
Ni ddaw un tro'n dda, ond drwg,
Ac a welo drwg olwg.

Glewder

Glewder. *Fortitudo.* vi. Amor. Vecordia.

Nid yw rhyfel, un helynt,
Mal ar gyrph, y milwyr gynt.
Nid arfod yn y dyrfa,
I berchi dyn. a braich da.
Egwan ddyn, a gwain o ddûr,
A dyrr nerth, a Dwrn Arthur.
Nid gwaeth Corr ffraeth, lle cair ffrawd,
Na *Sampson*, os â ymsawd. *Edm. P.* i'r Gwn
Dewr a gair, ei drugaredd. *W. Ll.*
A fo dewr hael, ar fyd rhwydd,
Nid i lesg. y deil ysgwydd.
Pam mai rhaid, o baid yn hen,
Droi'r gwnn, i daro'r Gawnen? *W. Ll*
Na wna gynnen, â gwannwr,
Heb weddi gwan, heb wedd gwr.
Lle bu ryw gam, llwybr a gaid,
Gwnewch iawn, er gwyn i'ch enaid. *T. A.*
Am air chwyrn, cymmerwch iawn,
Myn degwch, mwy na digawn.
Am weithred drom. o throid dryll,
Gwna weithre l, neu'r gwayw'n wythddryll.
Pe lladd, er pwyllo heddyw,
Prynfia di, pa ryw fyd yw.
Byd twyll, heb adnabod dyn,
Baedd drûd, adnebydd dridyn:
Dy gystal, od ai gosti,
Dy well dy waeth, deall di.
Na chyffro un, uwch ei ffrwyth,
Ac na ddeffro, gan ddiffrwyth. *T. A.*
Gwna gadarn, gynnig oediaw;
Gwrando wan gwirion o daw.

Na chlyw, mwy na choel ewyn,
Flas y dwr, ar falais dyn.
Fe wna gwan, o fewn ei garn,
Ryw hoccedion, i'r cadarn. *T. A.*
Eiriach 'y neb, archo nawdd. *T. A.*
Ni bydd gwan, heb iddo garn. *T. A.*
Gwraidd a gyrraidd ei gas. *D. Ll.*
Lluddias urddas i ddewrddyn,
Lluddias Môr, lle'dd â os myn. *G. Gl.*

Cynnilwch. *Frugalitas.*

A bryno tir a braint da,
Yn ei ardal, â'n wrdra.
A wertho tir wrth y tai,
Efo weithian, a fethai. *L. G.*
Teyrn i Defyrn, od à,
Ei draul, a gymmedrola. *H. D.*

Dyn. *Homo.*

Ni bu yma neb ammarch.
Un wedd yw pawb ond eu parch,
Dir yw i bob aderyn,
Dysgu anrhydeddu dyn:
I ddyn e orwedd 'annof,
Ac ar ei law, e ddaw'n ddof. *G, Ll.*
Rhyfedd diwedd blodeuyn,
A rhyfedd yw diwedd dyn,
Dyn bob gronyn a grina,
Fal y dyn blodeuyn da. *L. G.*
Tyfu o goed diofer,
Y bu fal pob afal pêr.

O cynhara, cyn hiroes,
Ni ddeil yn niwedd ei oes. *T. A.*
Ni phery gloywder seren,
Na'i phryd, ond ennyd i wen.
Dail Ieuaingc, hyd wyl Ieuan,
A bery'n glos, ar bren glân :
Wedi hynny oed hen-nyth,
Wiwach grinach, bellach byth.
Ar un sud, er nas edwyn,
Y Mesur Duw, amser Dyn. *B. Br.*
Iesu, ai hud yw'r oes hon,
A adeilodd hudolion?
Dail a ddigwydd bob blwyddyn,
Dis a'i dwyll, ydyw oes dyn. *L. G.*
Darfu megys ar derfyn,
Y dydd, felly derfydd dyn.
Mabolaeth mab a welir,
I barhau, fal bore hir:
Diau i'r mab, wedi'r maeth.
Yn greulawn, ddwyn gwrolaeth;
Wedi hyny, daw henaint,
Ac yn hen, gorwedd gan haint.
Yna nosa, dan Iesu,
Einoes y dyn, yn nos du. G. Gl.
Tri modd, pond da'r ymweddyn,
Hudol, a Dis, a hoedl dyn? *T. A.*
Yn eu dadl, echdoe'n d'wedyd,
Ddoe'n fyw iach, a heddyw'n fud. L. G.
Breuola braw i'w Elyn,
Dim ar y ddaiar yw dyn. *Iolo.*
' Breuach na barr o ewyn,
' Yn ei stâd, yw einoes dyn. L. G.

Duw

Duw biau, nodi bywyd,
Duw ba beth, a dyb y byd? *T. A.*
Pob cadarn a farn hyd fedd,
A wnai Dduw'n wan ei ddiwedd. *L. Mor.*
Gan rai wrth ganu yr oedd,
Ymryson am yr oesoedd;
Un a'i heirch, megys Noe hên,
I oed Eryr a Derwen;
I'r Llew y tebygai'r llaill,
I Geirw y tebyg eraill.
Ni thebygwn hwn, i Hydd,
Nag i adar, neu goedydd.
Difai gennyf ei dyfiad,
Dwyn oed hir, a dawn y tâd. *H. C. Ll.*
' Cwyno'r ydwyf, rhag henaint,
' Cwyn hir gan ddryghin a haint,
' Cwyno anwyd, cyn ennyd,
' Colles oll y gwres a'r gwryd.
' Gwden anwydog ydwyf,
' Gwedi nerth, gwywa dyn wyf.
' Tra fum i mewn tyrfau mawr,
' Was ynfyd, Ifangc sonfawr,
' Ebrwydd ehydrwydd hoywdrum,
' A chryf iawn, yn chware fum: *I. Br. H.*
' Di eiddil, a da oeddwn,
' A chryf, a gorwyllt a chrwn:
' A hefyd esgyd ysgawn,
' I ben yr allt, buan 'rawn:
' Trin y bel, a phob helynt,
' A rhedeg fel gwaneg gwynt,
' Heddiw os i'r Rhiw yr af,
' O arfeddyd, hwyr fyddaf. *S. C.*

Lle

'Lle bo'r gamfa ferra fach,
'Llymsi fyddaf yn llamsach.
'Ni chredir, nychu'r ydwyf,
'Y rhodia'i mwy, rhy drwm wyf.
'Un llûn yw hûn, a henaint,
'Yn ful, gan ofal a haint:
'Ysceirieu yn yscyrion,
'Y sydd i'm ffydd, yn ddwy ffon:
'Ysgwyddeu, anosgeddig,
'A chorph, heb na lliw na chig.
'Gleinieu fy nghefn, a drefnwyd,
'Yn gerrig craig, neu gorc rhwyd.
'Rhyfedd yw'r Ais, a'i rhifo,
'Fel cronglwyd lle tynnwyd to. *I. Br. hir.*
'A'r breichieu, fal ffystieu ffyn,
'A gwayw sy ym mhob gewyn.
'Anaf lesg, yn goresgyn,
'A'r blew a'r gwallt, yn blu gwyn:
'A'r dannedd, o salwedd son,
'Afluniaidd, yn felynion.
'A'r olwg ddiwg ddeall,
'Truan o ddyn, yn troi'n ddall. *S. C.*
'Gwreinaint, caf waith ymgrafu,
'Sy haint gyda'r henaint du.
'Crynedig i'm croen ydwyf,
'Cryniad deilen, Aethnen wyf.
'Gwr oerach, nag Eryri;
'A Berwyn wyf, i'm barn i.
'Ni thyn na chlydwr na thân,
'Na dillad, f'anwyd allan,
'Troi a sefyll, tra safwy,
'Tan grafangeu'r angeu'r wy.

Rhoed

y ' Rhoed Duw'm bwll, rhaid im' bellach,
' Ryngu bodd, yr angeu bach. *I. Br. hir.*

Ni wyl neb am beth ni wyr.

Ignoti nulla cupido.

Nid raid i ddyn, tywyn tes,
Wylaw ond am a weles. L. G.

Anwadalwch. *Inconstantia.*

A arddelwo o'r ddwylwy,
Ni wyr a ddaw un o'r ddwy. *I. Deul.*

Diwydrwydd. *Industria.*

Trech yw a gais fantais ferr,
Na'r hwn a geidw o'r hanner. *M. R.*
Trech yw a gais, trwy awch gwg,
Nag a geidw, rhag direidwas,
Ei ddyn gwynn, ar ael glynn glas.
Nid hawdd cadw, cymmen wenn wych,
Rhag lleidr, yn rhygall edrych. D. G.
Trech a geisiodd, o'i fodd fis,
Gwag ydoedd, nag a gedwis. *N.*

Diogi. ~~*Languescere*~~. *Inertia*

Nid gwr ni newid gware,
Nid llong, heb fyned o'i lle. G. Gl.

Trais, Traha. ~~*Oppacssio, Arro-gantia.*~~ *Injuriæ. vi. Oppressio*

Byth ni thyf dawn, yn iawn wedd,
Bron oer, lle bo'r anwiredd.

A fo'n gam ni fynn y gwir;
A fo'n iawn, ni fynn anwir. *H. Ar.*
Na chwsg awr a chas gwiriawn,
O gwnai gam, heb gynnig iawn. *T. A.*
A gasgler ar farch malen,
Ni thyf mwy na gwenith hen. *D. Ll.*

Testun. ~~*Inscriptio.*~~ *Ironia.*

Erioed ni welais yr un,
Euraid wystl, a roi Destun,
Na cheffid meddid i mi,
Dyst iawn orn, Destun arni. O. G.

Cynfigen. *Invidia.*

Gwrda ni ddeil gair gan ddaint. *T. A.*
Gwan a fâg y genfigen,
Gwannwr byth, nis gwna ar ben,
A fo gwan, genfigennwr,
Hir yn was, a hwyr yn wr.
Calon pob gwr aflonydd,
Cneuen y genfigen fydd.
Camp hen genfigen ar fêr,
Cnoi galon, cyn y gweler,
Curo'r Ais, fel cyrriau'r ôg,
Cnoi y cylla, cnoccellog.
Ac yn grin iawn, gwan ei gred,
Ac a lysg, fal golosged.
Llenwi bron, yn llawn â braw,
Llosgi fal y geill ysgaw.
Y llu Diawlaid, lle delynt,
A fagen genfigen gynt. L. G.

Gwae

'Gwae wr llesg, medd y gwyr Llen:
Gwan a fago genfigen.
Cenfigen flin o'i thrinio.
A lysg ei pherchen yn lo.'

Ieuengctyd. *Iuventus erudienda.*

Y winwydden, a nyddir
Yn egwan iawn, ac yn îr;
Pan êl yn hen gangen gu,
Ni oddef ddim ei nyddu. *B. Aerdd.*

40 lines left out.

Drwg. *Malum.*

Gwr a wnel drwg i arall,
Wedi lladd, arhoed y llall. I. G.
Drwg a wnaeth, a drig yn wall,
Draw, ac aros drwg arall. *D. Ll. de Ri.* 3.
A wnel argae gwae â gwall o'r Deau
A gaiff dial cuall;
A wnel drwg, o dreigl angall,
A llaw arhoed y llall.
Nid diofal ffyrfdal ffer,
Y Gelyn a wnel galar;
A laddo ddyn a'i loyw ddûr,
I luddias hoedl, a leddir. D. G.
A laddo gwr, a chledd gwyn,
Ef a leddir, ryw flwyddyn. *N.*

O'r Dryggeu goreu'r lleiaf. *Ex malis minimum eligendum.*

Bwy ni ŵyr, na bai'n orau,
O lleddid un na lladd dau? *D. Ed.*
O'r holl ddrygau, diau da,
Gŵyr llawer, goreu'r lleia. *N.*

Man

Mam. *Mater.*

Deuair oedd raid eu deall
Gair Mam, gair Llysfam yw'r llall.
Gwall yw son, ond gwell synwyr,
Dog nag un, digon a'i gŵyr. *T. A.*

Celwydd. *Mendacium.*

Celwydd ni wna ond cilwg,
Nid da heb droed, un tyb drwg. G. I. Ll. F.
Celwydd â'n gelwydd golau,
A gwir a fydd, gwir nid gau. *N.*
Cyfled mantell mewn celli,
Gwrthwyneb a'i hwyneb hi.
Ac nid cyfled gweled gwir,
Ar ei wyneb ar anwir. *Ior. F.*

Angau. *Mors.*

Dir i'r bobl, dawr yw'r bwbach,
Ryngu bodd, yr Angau bach. G. Gl
A fago'r ddaiar aren,
A lwngc hi fal afangc hen G. Gl
Ni chair Mach, i wr am oes,
Ni bydd un heb ddwy einioes. *T. A.*
O Angau, ni ddiengir;
Ac nid â heb neb yn wir. *H. D.*
Ni bu erioed, neb o'r Iaith,
Neu frenin, heb farw unwaith. *J. R. Ll.*
Pob un a aeth, pawb yn wâr,
Ar ei ddiwedd, i'r Ddaiar.
Minneu nid oes i'm annedd,
O'r Byd, ond fy byd o'r Bedd. *W. Ll.*

Dyn

Dyn pe cyn gryfed a dau.
Digyngor y dwg *Angau*. *M. R.*
Ni all Da'r Byd, ennyd awr,
Ystyn einioes dyn unawr. *W. Ll.*
Dynion Ieuaingc a dynnir,
Dyn hen ni edy Duw'n hir.
Nid hwyrach Croen Oen unawr,
Na'r Ddafad, i'r Farchnad fawr. Ll. G.
Ba wr o bai hir ei Oes,
Ba Dda a wna byw ddwyoes?
Ba ryw hael, bûr wehelyth,
Ba rai beilch, a bery byth?
Ba ddyn o bai dda ei waith,
Ba Frenin heb farw unwaith? *Ior. F.*
Hector gadarn o'r *farn fau*,
Ni ddiangodd, yn nydd *Angau*.
Hefyd *Arthur*, ddihafarch,
Ond tra fu, ni bu'n ei barch. G. Gl.
Eryr gwyllt, ar warr Gelltydd,
Nid ymgel, pan ddel ei ddydd.
A'r Pysg, a fo' mysg y Môr,
A ddwg *Angau*'n ddigyngor.
Y Byd oll. be deallwn,
Ar y sydd, a erys hwn.
Beth a dâl byth o deliwch,
Dewrder oll, o doi awr drwch?
Ni bydd o wr, o bai dda,
Ond arfod, yn y dyrfa:
Ban na ddeil Bwa'n y Byd,
Ywen dorgoch, ond ergyd.
Gwalch a haeddai, Glych heddyw,
Hyd ei Derm, ei hediad yw.

Os march cryf, os merchyg rhai,
Nid oes arno, ond siwrnai.
O dirfyna, Duw'r Einioes,
Awr ond un, i wr nid oes.
Pand drwg yw, pwynt tragywydd.
Pan na ddeil dim, dan ddel dydd.
Er Main gwerthfawr, mewn gwrthfyd,
Er o Aur Bath, a roi'r Byd,
Er da pwys, i wrda pûr,
Ni chaid hoedl yn iach Dudur. *T. A.*
Tair Merched, tair tynged hon,
Y sy'n dwyn, oes ein Dynion.
Un a gynnail, Gogailyn ;
Arall a Nydd Dydd pob Dyn :
Trydedd yn torri Edau,
Er lladd Iarll, a'r llu Ddiw Iau. *A. Gl.*
Dled ar bob Dyn, dychryn daith,
A'r aned, yw marw unwaith.
Y Gronyn hedyn hoywdeg,
A fwrir yn y Tir teg ;
Nid egina, da yw'r daith,
Y Grawn nes llygru unwaith.
Ac un llygriad, a hadyd,
Yw Dynion beilchion y Byd.
Ac egino gogoniant,
Ys da nerth, drwy Grist a wnant.
O mynnwch gael, heb ffaelio,
Y Wledd fawr, arlwyodd fo ;
Crynwch hwnt i'ch croen i'ch oes,
Crinion yw ceingciau'r Einioes :
Rhowch eich gofal, bob Calon,
Ar Grist fry, ar groeswaed fron.
Yno dowch, bob un a dau, Oll

Oll i'r fan, lle'r wyf finnau.
Lle nid oes, na garw-loes gûr,
Na diaiedd na dolur:
Nac erlid, llid, nac oerloes,
Na dig, nâ galar, nid oes:
Na Newyn, chwerwddyn, na chwyn,
Na syched, na nos achwyn:
Byw'n y *Nef,* bawb yn Ifangc,
Heb dorri Oes. a heb drangc. *T. A.*
Duw wyn biau dwyn bywyd, *B. Br.*
Pa Ddydd y derfydd pob Dyn?
Y Dydd, a roes Duw iddyn. *W. Ll.*
Os Duw a ddewis y Dyn,
E wyl Duw, ei flodeuyn. *T. A.*
Cynnar y gwna'r Ddaiaren,
Cyfalhau Ieuangc fal hên.
Unllwybr a gwaith y winllan,
Ydyw'r llu, yn myn'd i'r Llan.
Dynion Ifaingc dihany,
Yn fore ànt. i *Nef fry:*
A rhai yn hanner eu hoes,
Oedd hanner dydd eu Heinioes. *G. Gl.*
Da diweddar dedwyddyd. *T. A.*
Newidiais fyd iawn ydoedd,
Newid wych, im Henaid oedd. *A. A.*
Nid marw ef, nid mor ofyd,
Nid byw, ond newidio Byd.
Duw y sydd, dwy Oes heddyw,
Un fry fyth, un *ferr* i fyw. *T. A.*
Gwysir yr Enaid gwiwsyth,
Mawr boen, ni bydd e marw byth.
Duw a'i rhoes, mewn Daiar hên,
A Ddeiryd i'r Ddaiaren:

Daiar

Daiar i Ddaiar ydd â,
Yr Enaid, i Wyr *Anna.* *L. R. Ll.*

Y Byd. *Mundus Transit.*

Ffyrf yw brig, ffurf y Bregeth,
Ffei o'r Byd, na phery beth. *T. A.*
Gwae ro ei fryd, er hyd rhus,
Ar ein Byd, mawr enbydus.
Doe'n Arglwydd Canheidlwydd Cêd;
Heddyw dan yr anhudded. *Gr. Gwef.*
Rhidyll hudolaidd rhydwn,
O Fyd, ar ei hyd yw hwn,
Y Maccwy llawen heno,
Hyfryd ei fywyd a fo,
(Breuddwyd aruthr ebrwyddarw)
A dry y fory yn farw. *D. G.*
Na rodded un Cun ceinsyth,
Fryd ar y Byd, fradwr byth.
Estron Was, os dyry'n wir,
Fud ellwng, ef a dwyllir,
Hud yw Golud, a Gelyn,
Brwydr dost yw, a Bradwr Dyn.
Weithiau y daw, draw draha;
Ac weithiau yn ddiau'dd â.
Mal trai ar ymylau Traeth,
Gwedi llanw gwŷd â lluniaeth.
Chwerddid Mwyalch ddichwerwddoeth,
Yngbelli las Cathlblas coeth;
Nid erddir, Marlbridd iddi,
Nid yrraidd Hâd, nid Ardd hi:
Ac nid oes Edn fergoes fach,
A'i thruth oll, ei thrythyllach. *D. G.*

Gwae'r

Gwae'r neb er cwbl o'i Febyd,
Byth a'mddirietto i'r Byd.
Gwae a gollo nawbro Ner,
Duw *Nef*, er donieu ofer. *Iolo.*

Enw Da. *Nomen Bonum.*

Gair a dynn gariad i wr. N.
Y dyn a gaffo Enw da,
A gaiff gan bawb ei goffa. L. G.
Dyn arall mynn dwyn Arian;
Dwyn ei glod, a fynn Dyn glân. *Iolo.*
' Y Gwr a haeddo gariad,
' Yn ei flaen a nofia'i Wlad;
' Dyn taerwyllt annaturiol,
' Drwg ei naws, a drig yn ôl. O. G.

Hardd pob newydd. *Nova pulchra.*

Y mae'n Ddihareb i'm Oes,
Hardd fydd pob newydd nawoes. *S. T.*

Swydd. *Officia.*

Ni phery swydd ond blwyddyn. *Ior. F.*
Offis bob drimis a dry,
Na chais un achos hynny. *L. M.*

Gweithred a Ddengys. *Opus virum indicat.*

Y mud cu, ammod cywir,
Os gwell, a ddengys y gwir,
Gweithred un heb goethair da,
Yn goeg iawn, a'i gogana. *W. Ll.*

D 2 Golud

Golud. *Opes.*

Bonedd heddyw, ni wedda;
Bawaidd yw Dyn, ni bydd Da, *Ior. F.*
Er ammeu, o rai ymma,
Er hyn Duw, sy'n rhannu Da. *T. A.*
O Erw i Gant, yr â Gwr;
O ddwy'i un, ydd â anwr. *I. Deul.*
Nid ery, Blaned araul,
Y Rhew, yn wyneb yr Haul. *O. G*
Ni ddaw Eiry'n nydd araul,
Yn y Rhiw tywynno'r Haul. *D. N.*
Erioed, ni thrigodd yr Ia,
Ar Ffynnon, Fis Gorph enna. *N.*
O gwyl di Ddyn, gael dy Dda,
A chymmer, tra fych ymma.
Na fydd Gybydd, Celfydd Call,
I ddwyn Aur, i Ddyn arall.
Cymmer drwy fwynder dra fych;
Dod ran o'r Da a drinych.
Y Da ddel, yn dy ddwylaw,
Gwell it roi, na'i golli draw. *S. T.*
Gwr ni wyr, *gronni Arian.*
Onid y Rhent, a'n dair rhan:
Un i'w Lys, a'i Win o'i Law.
Wrth yr Aelwyd, i'w threuliaw:
Yr ail i *Weiniaid* a rydd;
At yr Adail mae'r trydydd. *G. G.*
Da byw eu dwyn, Duw biau;
Duw biau rhoi, Da'i barhau. *S. T.*
Yr Aur ei adael sy raid,
Yn Dwrr, i ryw *Ddyn diriaid.* *S. T.*
Marnio *Da*; marw'n diwedd;

A

A *Da'r* Byd, nid â i'r Bedd. *D. Ll.*
Crys gwyn, a'i dilyn *i'w Dy*;
A Gwialen, yn Gywely;
Ar Elawr, heb fawr wylaw,
Ac i'r Llan, yma ger llaw. *S. T.*
Nis canlyn o'i Dda, o'i *Ddiffer*, ymro
Onid ei Amdo, amdlawd biner. *Gr. Yn.*
A Da'r Byd i gyd a gedwir, dros bryd,
A *Da'r* Byd i gyd, yma y gedir. *W. Ll.*

Trais. *Oppressio Pauperum. vi. Injuria & Origo.*

A fo traws, fo'i try Iesu. *S. T.*
Nid rhyw iddo ladd truan;
Nid Clod ceisio gorfod Gwan. *L. G.*
A dreisio Gwan, draw is gil,
E drippia, Mab *Duw'r* Eppil.
A fo'n enwog fyw'n uniawn,
Fe rydd *Duw*, fawredd a *Dawn*. *S. T.*
Y cyfiawnder, cof undod,
A yrr gwr hael. i frig rhod:
Y Trawsedd, a wnel Treisiwr,
A dynn ei *Dal*, dan y *Dwr*. *W. Ll.*
Cammen a beieu lle bôn,
A yrr *Ddinystr*, ar *Ddynion*.
Ef â Treisiwr, fo trawsaidd,
Fal pren Onn, mewn bron heb wraidd.
Byw'n gymmwys, heb hen gammau,
A bair i hil Gwr barhau.
Anllywodraeth a lledrad,
A lygra hil Gwr a,i hâd. *W. Ll.*
Byw ar gam, drwy Bwer gau
A dyn *Dynion* dan *Donnau*. *W. Ll.*

Gwell

Gwell i Wr, golli ei Arian,
Na cholli gweddi *Dyn* gwan. *W. Ll.*

Urddau. *Ordines Ecclesiastici,*

Mwy yw'r henw, mae rhai henoed,
Ar ddyn gwych, Urddeu nag Oed. *T. A.*
Ba raid Gradd, hyd Neuadd nonn,
Burach, nag y bu Aaron. *S. Ph.*

Bonedd. *Origo bona. vi. Injuriæ, Liberalitas.*

Blodeu cyn Afaleu fydd. *H. D.*
A dyfo o *Bendefig*,
A dyf o'i wraidd, hyd ei frig. *D. N.*
Gnawd o'i Ryw, gnwd ar ei ol,
Gwres yn hir, gwr synhwyrol. *T. A.*
Byw'n Dduwiol, lle bo'n ddiau,
A bair i hil gwr barhau. *W. Ll.*
Derwen teg y Cadeiria,
A gaffo'i dwyn, o Gyff da. *H. C. Ll.*
Y Pren fyth, pur yn ei fon,
A bair Afaleu'n berion.
A'r Gwr Da, a'r gair duwiol,
eura/ A ~~eiria~~'i Imp, ar ei ol. *W. Ll.*
Y Tir da, heb nattur du,
Wna i wenith, ennynnu.
Gwr di fai, o Grud i fedd,
A yrr twf ar ei 'tifedd.
Coed Dolydd, fo'n cyd deiliaw,
A ffynna 'mhlith, Gwlith a Gwlaw,
Yr Hydd, a gynnydd ei Gyrn,
Y Gwaed da a fag Teyrn.

Bonedd

Bonedd mal Etifedd maeth.
A fag, y Bendefigaeth. *D. N.*
Ysbys y dengys y Dyn,
O ba radd, y bo'i wreiddyn.
Y ffrwyth achos ffrith uchel,
Da ceidw dast, y coed y del. *T. A.*
Damwain cael Mab diymwad,
A wnel dim, yn ol ei Dad. *L G.*
Odid Gwr, oeded gariad,
O Fil, a dynn fal ei Dad. *D. H. H.*

Pethau bychain. *Parva,*

Ni bu fawr. Duw gwawr a'i gŵyl,
Paham? Cynfam y cynfyl, *R. G. Er*
Y Lleuad, pan fo lleiaf,
Ai llai y rhed, na Lloer Haf? *Ior. F.*

Nid Ty heb Wr, *Paterfamilias.*

Gwael fydd y Bwrdd a'r Gwely,
A Bort tâl, heb wr y Ty. *H. C.*

Dioddef. *Patientia.*

Er godde'r Awr y gweddai,
Ar oddef fyth, yr oedd fai. *T. A.*
' Da dioddef. diwad addas,
' Dyna wedd, *daioni i* Was. *S. R.*

Gwlad. *Patria.*

Dihareb a oedd derwyn,
A ddywaid wrth Dduw, a Dyn;
Cabla'th Fro dda. i'm *gwydd i,*
A'th Randir, a thro yndi. L. G.

Llo

Lle Maccer yr Aderyn,
Y'no trig, Natur yw hyn. D. J. D.
Tra glwys yw natur Gleisiad,
Garu'r Dwr Goror ei Dad.
Y llwyn y mager y Llew,
Ei dilyd, hyd ei Olew. *W. Ll.*
Chwannog Mab, pan gychwynno,
Adwyth a fydd, i'w daith fo;
A dau chwannoccach *o'i daith*,
I Faelor adref *eilwaith.* R. G. Gl.
Po bellaf, gwaethaf yw'r gwerth. G. Gl.

Pechod. *Peccatum, vitium.*

Odid cael yn ddiadwyth,
Na dyn na phren, yn dwyn ffrwyth. G. Ll.
Llawn beiau oll yw'n Bywyd;
Llawn bai yw pob lle'n Byd. *S. T.*
Ceisied Cedyrn, feddgyrn faeth,
A *gweiniaid*, feddyginiaeth.
Ni bu, ac ni ddychon bod,
Neb iach, heb arno Bechod. H. D.
Nid Baich, onid o Bechod. *Iolo.*
Nid Baich, ond Baich o Bechod.
Yn y Farn, gwae Ddyn o'i fod. D. M. T.
Araf yr air i Orallt,
A Baich, yngwrthwyneb Allt. D. N.
Y Dyn yn fy llygad i.
A wyl Oenyn Yleni;
Ac ni wyl y gwan eilun,
Hwrdd yn ei lygad ei hun.
Ni wyr y llaw lawn o wyn,
Ba wich llaw wag heb achwyn. G. Gl.

Pell

Pell y gwŷl engyl angall,
Eirchiad yn llygad y llall. L. Gut.
Dyfod, cyd bych diofal,
A wna dy dwyll yn dy Dâl. R. Ddu.
Ni ddwg Mab, arab aren,
Baich y Tad, o Bechod hen.
Ni liwir, yngoleuad,
I neb, odineb ei Dad. *Iolo.*
Tridyn nid ant ar redeg,
I fynydd Duw, fan oedd deg:
Y Celwyddog, serthgrog swydd,
A gai olud o gelwydd;
A Gwr a ddirmygo wan,
A Gwr a logo arian. *S. T.*
Y march a wŷl, o'i warchae
Y ceirch, ac ni wŷl y cae. D. G.
Edrych, pan welych y nos,
A chau'r annedd ddechreunos,
N'âd un drws, a nodwn draw,
Heb ar unwaith ei breniaw.
Dros bryd na ad drws heb bren,
Dros brenio'r drws â brwynen
*A*ill meddwl, am a wyddost,
Na thyner Piler o'r Post.
Na ddos di, achos dichell,
I Dafarn gau, dewfurn gell.
Ef a'th dwyllir *Feinir fau,*
Od ai'i *furn* o Dafarnau.
I Dai drwg, onid ai draw,
Odid allael, dy dwyllaw. G. I. Ll. F.

Gorhaeledd. *Prodigalitas.*

Nid gwell rhyhael, *di fael fydd,*
Yn rhoi gwbl, na rhy Gybydd. D. Ed.

Tegwch. *Pulchrum.*

O *fair*, llawer teg a *fydd*,
O ddyn yn ddrwg ei ddeunydd.
Hoff gan bob edn aflednais,
Ym medw gled, lwysed ei Lais. G. Gr.

Pwylledd, *Prudentia.*

Gwell Pwyll y mae'n gall y Pen,
Nag aur bennaig o Urien. L. G.

Mynd i Adwedd. *Recidiva.*

Na thrown â'r Aradr adref;
A dro'n ol, nid a i'r Nef. *S. T.*

Pob peth yn ei gylch. *Rerum vicissitudo.*

Pob cadarn pawb a'i codai,
Ac yn yr awr, gwan yr ai.
Codi rhai y cad y rhod,
A'i gostwng, o frig ystod. *Edm. P.*
Ni bu ddryghin heb hinon,
Na thrai blaen llai, heb lanw llon *I. H.* G
Mae llun y rhod, i'm llaw'n rhol,
A drych Wyneb, drwy chanol.
Gwiliwch y Droell, amgylch draw,
Gwir pedwar gair heb *peidiaw*,
Heddwch, Pybyrrwch, y Byd,
Cyfoeth a fâg ef hefyd,
Cyfoeth balch, (caf waith y bel)
A fo cryf, a fâg rhyfel:
Rhyfel a fâg rhyw afar,
Tlodi byth, at lid a bâr:

Tyl

Tylodi trueni trwch,
A fo coedd, a fâg heddwch.
Mae'r *geirieu* hyn, ym mrig rhod,
Be caid neb, i'w cydnabod.
Codiad Dyn, *nis ceidw tani*,
A chwymp sydd, o'i chwmpas *hi.*
Heddychu, heddyw uchod,
A wna parhau'n nhop y Rhod. *T.* A.
Ni wnaeth drwg, a'i *diwygiodd.* *N.*
*A*m ei *Bridwerth,* ni pherthyn,
Ymliw a Duw, mal a Dyn.
Rhaid fydd, lle rho Duw ei far,
Dwyn Egin yn, da'n gynnar. *T. A.*

Yr Adgyfodiad. *Resurrectio. vi.*

Mors.

Yr un cnawd, Ddydd-brawd a ddaw,
Yn dudded Enaid iddaw.
Clyd i'r corph, clydwr o *caid,*
O Phrynodd, ffawr *i'w enaid.* G. Gl.

Gair i Gall. *Verbum Sapienti.*

Deuair yw un-gair i Gall. *Ior. F.*
Llygaid a ddywaid i ddoeth,
Synwyr, lle *nis cais* annoeth. G. O.
' Lle doi angall, a deugair,
' *Llunir i* gall, hanner gair.

Gorymgais. *Altum Supere.*

Na chais, a *difantais* fych,
Y rhoddiad, nis cyrhaeddych. G. O.
Na chyraedd, mewn awch arian,
Mae'n waith twysg, mwy na'th ran. *S. T.*

Gwybod. *Scienta.*

Nid hael, hael ar fedr cael cêd;
Nid call, Call wedi colled;
Nid dim, dim diddim od aeth;
Nid Byd, Byd heb wybodaeth. *W. Ll.*

Henaint. *Senectus.*

Henaint, o *ddeiliaint* ddylyn,
A ddaw heb wybod i Ddyn. R. R. G.

Ymadrodd. *Sermo.*

Wrth sutt eu haraith, a'u son,
Yr adwaenir, y Dynion. *J. B.*

Gweision. *Servi.*

Diwydiach, fal y dwedynt,
Fydd Gwas, gwedi faeddu gynt. *O. Ll.*

Pob cyffelyb Ymgais. *Similis similem sibi Quærit.*

Pob modd a luniodd Duw lwyd,
Pob glan i lan a luniwyd. *G. J. Ll. F.*
Ifangc, *Ifangc* a ofyn;
Henaint, at henaint y tyn. *S. Ph.*

Breuddwyd. *Somnium.*

Breuddwyd wir ebrwydd y daw. *L. G.*

Ynfyd. *Stulto ne Respondeas.*

Ymliw, nid doeth, mal nôd haint,
A chroesan, rhag echrysaint. *Ll Gut.*

Balchder

Balchder. *Superbia.*

Goddef dy is, dewis dâl;
Gwawd di gost, gad dy gystal. Gr. D.
Y balchaf trawsaf trasyth,
Lleia'i barch, ym mhob lle byth. *R. C.*
A *fo'n falch*, o'i *fewn o'i fodd*,
A fo ffol, *ef* a ffaeliodd. *D. Ed.*

Tyb. S*uspicio. vi. Mendacium.*

Os o brudd, mae'm cyhuddaw,
E dŷb drwg, a *fo* drwg draw. *B. Br.*
' Fo wr drwg, a'i frŷd ar wall,
' Ef a daera, *fod* arall.'

Tewi. *Taciturnitas.*

Da Daint rhag Tafod, daw Dydd,
Ynghilfach *safn anghelfydd.* *Iolo.*
O *bai air*, heb ei warrant,
Goreu dim, ei gau a'r Dant. I. Denl.
A dawo, a wrandewir;
O dewi gwers, y daw gwir.
Nid a siarad, sy wrol. T. A.
Da yw oedi, dywedud,
Da iawn mal y Dewin mud.
O ddwedyd, anddiwydair,
Rhyw ddrwg neu gilwg a gair,
O dewi moddeu diwg,
Odid oedd gael, drafael drwg. L. Gl.
Meddyliaid *ei raid* lle'r êl,
A thewi a wnaeth Hywel.
Ac ar y Doeth, goreu dim.
Meddyliaid, meddai *Wilim.*
Deallwr, a dau well-well,
Distaw, a Mul, 'does dim well. *H. C. L.*

Blasus fydd parabl isel,
A da a Doeth, wedi dêl. L. G.
Y Llynn *dyfnaf* o'r *afon*
Isaf fis *Haf*, yw ei sôn.
Y Doeth, *ni* ddywaid a wyr;
Nid o sôn y daw synwyr.
A fo Doeth, efe a dau;
Annoeth ni reol Enau. G. I. H.
Mab ni char, gormodd siarad,
Mûl yw a Doeth, mal ei Dad.
O'r meibion, Gwyr doethion gynt,
Y mûlaf a ganmolint.
Ni ddichon mewn heddychau,
Na bo doeth, y neb a dau.
Os pwyll Canwyll rhag Cynnen,
Goreu Canwyll, yw pwyll Pen. H. C. Ll.

Llygredd y Byd. *Temporum Injuria, & Morum Corruptio.*

Wrth ddau beth, yr aeth y Byd,
Wrth ofn, ac ar werth hefyd,
' Oerder yn ein hamser ni,
' Yr Ia glas, yw'r Eglwysi. S. Br.
Swyddeu Gwlad, sy heddyw gloff;
Swyddeu Eglwys, sydd ogloff.
' Y Pâb, fal am yr aberth,
' Ammeu'r gwir, y mae er gwerth?
A phob Cyfraith, *effeithiawl*,
A llw Dyn, aeth yn llaw Diawl.
Ni chair dwr rhôm a chaer Dŷf,
Eisieu Arian i Siryf.
' Tydi r gwan, taw di a'r gwir,
' Arian da a wrandewir.? Nobl

Nobl, o bai yn abl o bwys,
A wnai'r Cam, yn wir cymmwys.
Y gair geuog, ar gywir,
Ac arian *a'i* gyrr yn wir,
Er daied, fo'r gair diwerth,
Ni bydd gwir, heb addaw gwerth.
Y cywir, a *gaiff hirwg.*
A'r Lleidr a droir, o'r lle drwg,
F'aeth anwir, ar faeth ennyd;
F'aeth y gwir, ar feth i gyd.
Blaidd ac Oen, ble'dd â Gwannwr,
Hwynt hwy ddau, aen gynt i ddwr,
Oen a lâs, yn ol *ei wir,*
Am i'r Oen, anmeu'r anwir. *Ior F.*
' Adrodd y *gwir,* drwy Dduw gaf,
' Ar y Byd, ni ar*bedaf.*
' Ar y gwir, mae rhagoriaeth :
' O'm lleddir am wir ba waeth,
' Aml iawn y cair llygrair llwyth,
' Anudon a wna adwyth.
' I *faeddu* Duw, fe ddaw dyn,
' Ffres gwedi *ffrisio'i* Gydyn
' Aml dyngu, mal y dengys,
' I waed a chig, Duw a'i chwŷs :
' Pan ofer Dynger rhwng Dau,
' Ba Lw, heb ei Weliau,
' *Afrad* ar Ddillad a ddaeth,
' *Afraid iawn,* o fradyniaeth.
' Pais Gwr happus âg arian,
' Pais a lwngc, naw Pwys o Wlan,
' Codi rhwff, cŷd a Rheffyn.
' Castell am Dagell y Dyn.
' Cwrlo Gwallt merch, Carl a'i gŵyr,
' Colles hon y Call synwyr. Gwelir

' Gwelir o'r clust *i gilydd*,
' Gwallt gossod, yn fargod fydd.
' Balchder y sy'n gadwyn gaeth,
' *A* fwrw fil, i farwolaeth.
' Byd sydd, ni adnebydd neb.
' Ba ddyn, sy heb ddau wyneb.
' Oeri cariad, yw'r oerydd;
' Trassau yn ymgassau sydd;
' Byw ac aros, heb gariad,
' A bair twyll, y Mab i'r Tad.
' Bardd awen bûr, a ddeall.
' Bradwr llŵyr yw'r Brawd i'r llall.
' Gan fyd gwenwynllyd, gwae ni,
' Ac adwyth, yn ymgodi.
' Cydgoeliwn, *gyda'i gilydd*,
' Cydwybod, ddarfod ei ddydd.
' Caewyd ar *Wirion* cywir.
' Cadarn a fyn, darn *o'i Dir*,
' Y Trahausaf, o'r Trawsion,
' Oreu sydd, yn yr oes hon.
' Ar wr mawr, bob awr o bydd,
' A'i Law'n cael, ni lân C'wilydd.
' O *chaiff fo*, dan Bolio Byd,
' Ei Dy'n wych, dyna Iechyd,
' A gadu, heb helpu hon,
' Eglwys Duw'n gleisieu duon.
' A'r Fonwent oreu fynnoch,
' Anferth y mae'n Fuarth Moch.
' Rhai'n eu Ffwrr, o'n *Hoffeiriaid*,
' Rhawn gynt, am y rhai'n a *gaid*.
' Un Duw'n Tâd, a'n Da, a'n Tir,
' A'r Bwydydd, ni arbedir.
' A bychan lle hir bechwyd,
' Ac i un Bol, Ugain Bwyd.

'Ac ni chlywir, *gwir* yw'r gân,
'Un a'i *Gylla'n* wâg allan,
'Du oer o beth, ydyw'r *Byd*,
'Yn flinder, yn aflendyd.
'Balchder a browyster brâd;
'Balch chwydd, Anlladrwydd, Lledrad.
'Codes, nid cynnes Cenol,
'Cenfigen, gwae Pherchen ffôl,
'Chwimllyd yw'r Byd ar ei ben,
'Chwerw a Sûr, a chrâs aren.
'Arfer o drawsder, sy drwch:
'Wedi Trawsder, daw tristwch.
'Nid oes le ffo, pan fo'r farn,
'I'r Hoccedwr, a'r Cadarn.
'Y sy ddrwg, a'i swydd a'r waith,
'Ofned uffern, fan diffaith.
'Braw ydyw, obry redeg;
'Fry od awn, mae'n Fro deg.
'Duw o Gôfaeth, dig yw fo.
'Duw a'i nerth, *rhaid i'n* wrtho,
'Ymogelwn ei *Gilwg*;
'Ymrown i droi, mawr yw'n drwg.
Ieuan Tew o Gydweli.

Cystydd Calon. *Tristitiam cordis Vultus non celat.*

Y Claf fai'n celu ofid,
Ef ai ei Rûdd, heb fawr *wrid*. *B. Br.*
Ni chel, mi mynych *wiliais*,
Fy 'ngrudd a *fo*, yngwraidd Fais. *T. A.*
Y Grûdd, y sy'n cyhuddaw,
Y Galon drist, o'r Glyn draw. *I. Dyfi,*

Ystyddiau

Ystyddiau, bum gystyddiwr,
Ni chel y Grudd, gystudd Gwr. *H. D.*
Ni allai'r Grudd, fy lloer gron,
U/ *Gelu* cystydd y *Galon.* *H. D.*

Tristwch. *Tristitia gravis est.*

Eithr calon oer, nid oer *dim.*
Och o'r hwyl, *fal* awch rhewloer.
Och, *ni* bu och, na *bai* oer. *Gr. Gwcf.*

Llyfrder. *Vecordia.*

Y *Llyfraf* gwaccaf a'r *gil,*
Ei frig a friw, *a'i Wegil,*
A'r Dewraf oll, i gadw'r iawn,
Yn *ei* wyneb, yn uniawn. *L. G.*

Cleddyf gair Duw, *Verbum Dei Gladius.*

Drwg y gall, Draig yw y *Gwr*
Dyrnau moelion, *drin Milwr.*
Gloywddwys bryd, gledd ysprydawl,
Gair Duw yw'r Arf, a darf Diawl. *S. T.*

Gwironedd. *Veritas. vi. Mendacium.*

Goreu ar bob hardd, *geirwir,*
O Wr wrth gerdd. draethu'r gwir.
Ni yrrir y gwir o'i garn ;
*N*id â'n Us, dan ei Wassarn. *L. M.*
Angheuol, ac anghywir,
A Chnaf wyf, o chanaf wir. *Ior. F.*
Ni âd y Gwin, oedi Gwir. *R. Teg.*

Na

na phryn hen beth, *Vetusta non emenda.*

A bryno hen fargen faith.
Obry'n ôl, a bryn eilwaith, *D. Ed.*

Lle. *Vir locum ornat.*

Dyn a all mewn deunawlle.
Ar ddwr a llawr, urddo'r lle;
Ac nid hawdd, gan y Tyddyn,
A'r ddaiar dew urddo'r dyn *I. Deul.*

Rhinwedd. *Virtus.*

Ofer yw brig, fry ar bren,
Heb rinwedd, mwy na brwynen.
Cynnyrch twysen, yw splennydd:
Ac yn y Gwlaw, e gŵyn Gwlŷdd.
Eisieu 'gino, Iâs gynnes.
Y gwywant hwy, gan y Tes. *O. G.*

Yr Un Acen. *Unum Sectari.*

Hyddgi da, hawdd ei gadw ef,
A ddylud yr un ddolef.
Yn y Gaingc, ni wyr y gôg,
Ond un llais, Edn lluosog. *H. D.*

DIWEDD.

Authorum nomina & quando floruerint.

B.

B. Aer.	*Bedo Aeddrem.*	1500.
B. Br.	*Bedo Brwynllys.*	1460.
Br. F.	*Brawd Fadawg ap Gwallter.*	1250.

D.

D. Ed.	*Dafydd ap Edmwnt.*	1450
D. I. D.	*Deio ab Ieuan Du.*	1480.
D. N.	*Dafydd Nanmor.*	1460.
D. G.	*Dafydd ab Gwilim.*	1400.
D. Ll.	*Dafydd Llwyd ab Lln ab Gr.*	1480.
D. H. H.	*Dafydd ab Hywel ab Hywel.*	1480.
D. M. T,	*Dafydd ap Mareduld ap Tudur*	1400.

E

Edm P.	*Edmwnt Prys, Archdiacon Meirionydd.*	1623.

G

G. Ll.	*Gruffydd Llwyd ap Dafydd, ap Eingion.*	1400,
G. Gr.	*Gruffydd Gryg*	1400.
Gr. I. Ll. F	*Gruffydd ap Ieuan, ap Llywelyn Fychan*	1500.
G H	*Gruffydd Hiraethog*	1530.
G Gl	*Gutto'r Glyn*	1450.
Gr Gwef	*Gruffydd ap Gweftyn*	1400.
G O	*Guttyn Owein*	1480.
G D. Ych	*Gruffydd ap Daf. Ychan*	1460.
G I H	*Gruffydd ab Ieuan Hen*	1460.

H

H D	*Hywel Dafydd ap Ieuan Rhys*	1490.
H Ar	*Huw Arwystl*	1550.

H C Ll Huw Cae Llwyd 1480.
H Cil Hywel Cilan 1480.

I

Ieuan Brydydd hir 1450.
Iolo Goch 1400.
Ior F Iorwerth Fynglwyd 1460.
I Deul Ieuan Deulwyn 1460.
I R ab Ll q.
I H S Ieuan ab Hywel Swrdwal 1460.
I B Ieuan Brechfa 1500.
I D Ieuan Dyfi 1490.
Ieuan Tew 1580,

L

L Mon, Lewys Mon 1500.
L G Lewys. alias Lln Glyn Cothi 1450.
L Mor Lewys Morganwg 1520.

Ll

Llo Llotudden 1450.
Ll G Lln Goch, ap Meuryg hen 1400,
Ll Gutt. *Llywelyn* ap Guttyn 1480.

M

M R Meredudd ap Rhys 1440.

N

Anonymus.

O

O N q.
O G Owain Gwynedd 1560,

R

Raff R Raff ap Robert 1530
R Ll R R Rys Llwyd, *ap Rys ap Rickart* 1460.
R G Er Rys Goch *o Eryri* 1420.
R G Gl Rys Goch *Glyndyfrdwy* q.
R Dd Robin Ddu 1460.

R R G	*q*	
R C	*Rys Cain*	1580.
R Teg	*Rys Tegannwy*	1480,

S

S C	*Sion Cent* *q.*	
S F	*Simwnt Fychan*	1570.
S C	*Sion Ceri*	1520.
S Br	*Sion Brwynog*	1550.
S Ph	*Sion Phylip*	1580.
S T	*Sion Tudur*	1580.

T

T P	*Tomos Prys*	1580.
T A	*Tudur Aled*	1500.

W

W Ll	William Llyn	1560.

Cywydd o Folawd i'r Iesu.

BUM yn darllen gryn ennyd,
Bereiddwaith beirdd heirdd o hyd;
Na bu i gael neb o'n gwell,
Am roi gwawd, ym Mro Gadell,
Annel Clau, rhai'n eilie Clod,
I frenhinoedd, farn hynod.
Rhai'n breladeidd weddeidd wiw,
I eglwys-wyr aeg lwys-wiw.
Ar hoff wawd, cai Brophwydi,
d/ Arbennig fawredig fri.
Rhai'n gwario, er gŵyro gwŷr.
g/ Rhyw gaingo aur, ar Goncwerwyr.
r/ Cai wyr haelion, ffrwythlon ffawd,
Can miloedd, eu Canmolawd.

Goreu

48

Goreu-gwyr, i'w gwŷr ragod,
O gaer a glynn, a gai'r glod.
Dyfalu yn gu heb gel;
Dwyn acheu, a dawn uchel.
Ieuan Rhydderch, loywserch lon,
Lawn araith, o Lynn Aeron;
Ab Ieuan Llwyd, baun y llu,
A assiei, i fam Iesu;
Gerdd brydferth, yn ddiserthwch:
Ir, mal Cwyr, a mêl o'r Cŵch.
Mae'r bryd man, diau o daw,
Manolwawd i'm mewn *eiliaw*.
I brydferthaf, Croyw-Naf Cred.
Roi *fy* mawl, er *fy* muled,
Iesu yw *nghof*, wir ddofydd;
Iesu *fu*, a Iesu *fydd*,
Eurbor, *Nefol freiniol fraint*,
Wych o'r llys, uwch yr hollsaint.
Addwyn *Frenin i'w addef*,
Ynglynn aur Angylion Nef.
Brenin Cred, Ri diledryw;
Brenin i bob Brenin byw.
Yn d'wysogawl di segur,
Uwch law pawb, y iach-lew pûr.
Offeiriad mewn graddiad gron,
Burach nag y bu Aaron.
Ein pôr hyf, a hwy'n parhau,
Nag Aaron, yn ei gaerau.
Prophwyd yw ef, (*Nef i ni*)
Pur loyw-lain, *pair oleuni*.
Murain Cynnyrch llewyrch llên.
Mewn mwys-air, mwy na Moesen,
Yn dyst Cywir, *geirwir* gwâr,
A dewin, holl lu daear.

Uwch pob rhai, rhyglyddai glod;
Y mae'n erfai, myn orfod;
A *rhagorieith*, berffeith bur,
O ran nerth, ar un Arthur,
Sigodd siol, *diafol dig*,
Fall uffernol, fwll ffyrnig.
Er *iddo*, yrru Adda
I fywyd drwg, o fyd da.
Ac Efe, yn y gofid,
A bâr llawn, *i beri llid.*
A'u holl *lin*, ond blin fu'r bla,
I gaethfyd, ar un gwthfa.
Llesg oeddym, ein llas gwyddiad,
Yma heb rym, y Mab rhad.
Trwy *rinwedd, ei* groywedd grôg,
Gorddofodd, y gwrdd ddyfiog,
Wrth farw ar hon, galon glau,
Lluddiodd ing, lladdodd Angau.
A'i gyfodiad, gwiw fadwedd,
Uchaf Ior, o rych *ei fedd*;
A wiria'n glau, er iawn glod,
Dduw erfai, iddo orfod.
Ifor hael a fawrhawyd,
Am haeledd, *o'i fedd a'i fwyd.*
Haelder, Ior a glodforwn,
Oedd achos pêr haelder hwn,
Hael yw Iesu, haul oesoedd;
Hy-lan yw, a hael *iawn* oedd.
Haelionus, am rymus rodd;
Hy-burddewr, am ebrwyddrodd.
Hael hael hael, tros fyd ydyw;
Hael à da rodd, haelder yw.
Ys da Duw Tad, Ceidwad Cu,
Di os, mai da yw Iesu.

Pen

Pen teyrn, y teyrnedd,
A gad o'u rhyw, i gadw'r hedd.
Pen Escobion, ddyfnion ddysg;
Pur gywirddawn, pôr gwirddysg.
Pen Prophwyd mawr, roddfawr Ri;
Praff awdwr, y prophwydi.
Pen ar gedyrn, trachwyrn trin;
Paun gwrol, pen eu gwerin,
Goruwch haelion, gwyr chwalu,
Ei rad llawn, i reidieu llu.
Ei wehelyth fyth y fydd,
Eureidd *dwf,* o Wraidd *Dafydd,*
Ac Abraham ddinam dda,
Wr addwyn, o ryw Adda.
Ei gorph Ion, gorhoff per,
A'i lan enaid oleu-ner;
Ynt trwy weddus ferthus fawl,
Oreu dawn, o ryw dynawl.
Am ei berson, Cyfionfad.
Mab yw i Dduw, byw heb wad.
Pe gallwn, mad geidwad cu,
Iddo fawl, a'i ddyfalu;
Yn *Ufyddaf,* a'm tafawd,
I'r Iesu yr assiwn wawd.
Gan nas gallaf, buraf Bôr,
Glymmu irwawd, glaim eurior;
Gorthewi a *wnaf fi fel,*
Gwir adyn, a goradel;
Mawl yr Ion, mal yr oedd,
I bregethwyr, brig Ieithoedd.
Iesu'n gwynfyd da ydyw;
Iesu'n rhan, sy un o'n rhyw.

Iaco ab Dewi, 1710.

† Gwel Attodiad.

Cywydd ar Ddioddefiadau Crist.

ERGLYW fy nghân o Arglwydd,
A phoed lân, a chaffed lwydd.
Hoffwn dymunwn bob dydd,
Ganu'n iawn, it gân newydd
A hon am dy *dirion* hedd,
Drwy gariad, a'th drugaredd.
A'th ddaioni, i'th Ddinas;
A'th rodd rwydd fodd, a'th rydd ras.
C'ruaidd iawn, fe'n carodd Iôn,
Lin wael, pan o'em elynion:
A rhoddi drossom ni draw,
Y bywyd gwyn heb beidiaw.
Colli er mwyn ein gwella,
Ei briod waed, mewn pryd da:
Amrith fodd, amryw *weithiau;*
Glan wych rodd, er ein glan-hau.
  Brodyr byddwn, ni barod,
  'Odde' gloes dros Dduw a'i glod.
Poen a ddûgodd, pan aned;
O draul aeth, ei waed ar led.
  Ail enir, ni'n olynol,
  Bob rhai'n lân, bawb ar ei ol.
E waedodd, pan Enwaedwyd,
I'n rhydd-hau ni o'n rhwyd.
  Ninneu'n calonneu celyd,
  Gwnawn yn bur, mae'n llawn o bryd.
Pân chwyssodd, gwaedodd gawad;
O fraw'n yr ardd, cyn ei frâd.
  Chwysswn ninneu'n hafiechyd,
  A'n gwŷn ddrwg, yn ddagreu gyd.
E gurwyd, cernodiwyd Crist,
Yn orthrwm, yn rhy athrist.

Ystyriwn ninneu'n wastad,
Roddi dwrn, i'r Adda dad.
C'ronwyd, drain-bigwyd ei ben,
A chroes d'rawyd a chorsen.
Trwy fyd, nag *ofnwn* tra *fo'm*,
Y dryswch, fe aeth drossom.
Chwippiwyd, ammharchwyd ym mhell;
A'i fin watwor, o'i fantell.
Bwriwn ni bob rhyw ennyd,
Yn barch i'n, bob ammarch byd.
Egr *fu ei* boen ar y groes;
Dynion yn dwyn *ei einioes.*
Bo ni barod, *farw* beunudd,
Os rhaid heb ffael, ym mhlaid ffydd.
E gas frath, go *is ei fron*,
A gwelwyd gwaed ei galon.
Am hyn iddo, bob munud,
Canwn fawl, na *fyddwn fud.*
Ei gorph, 'nol gorphen ei waith,
A gladdwyd mewn craig *eilwaith.*
Bechadur, marwha bechod;
O *fodd* deg, yn ei *fedd* dôd.
Cyfododd *ef*, *cof* ydyw,
Oi *fawr fedd, o farw i fyw.*
A thithau heb naccau côd,
Bechadur o gwsg pechod.
Er ein mwyn, yn yr un modd,
Y Iesu gwyn esgynnodd.
Esgynnwn, byddwn yn bod,
Byth sych, am betheu s'uchod.
Eisteddodd, caiff yn oestad,
Y braint hyn, ger bron y Tad.
Dadleu mae, diammeu dôn,
Drwy ei swydd, dros ei ddynion. Gwar

Gwarantaf, cawn ein gwrando,
Gwnawn ein cwyn, er ei *fwyn fo.*
Ac fe'n dug, i'w deg fynydd,
Bawb od awn i'w ol bob dydd.
Yn awr ddyn, pwy na roddai,
Ddwbl glod byth, i Dduw heb lai.
Rho bardwn, er ei aberth:
A gwael Dduw, it gael ein gwerth.
Er ei haelder, rho *eilwaith*,
Deg rad, i'n rhedeg y daith.
Duw ein pen, (fu'n dwyn penyd,)
Derbyn ni, wrth fynd o'r byd,
I drugaredd dragwyddol;
Amen F'ion, amen yn f'ol. *b D. L.*

Englynion i'r rhai chwannog i gablu.

LLE bo bai'n syrthio na ymsertha, *ddim*
O ddamwain nis galla';
Angall ni wyr deall da,
A fo gall, ef a'i gwella.

Yr annoeth goegwr na thawo,—cablwr,
A'r cwbl o'r rhyw honno.
Welan y bai, le ni bo,
A'r lle bydd, fa'r Ieirll heibio,

Y fron weddol na farno,—nes deall,
Sydd gall yn fy moddio,
A *farn air*, heb *fai* arno,
Ffolaidd anfwynaidd yw *fo*. *D. L.*

b Gwel Attodiad.

Wrth ymweled a Chlaf.

Duw Iôn Duw dirion Duw dorro—dy boen
Duw beunydd a'th Helpio,
A Duw gwyn uwch bryn a bro,
A'th glafychai'th *ddiglwyfo,*

Iesu *a'i* allu yn holl-iach,—a'th ddeil,
Mi'th welaf yn afiach,
Iesu gwyn, a oes gwannach?
Iesu wnel ei wâs yn *iach.*

Wrth fynd i gysgu, a chodi.

Cofia'r Ion cyfion Dduw cu,—o'th *fonwes,*
Wrth fyned i gysgu,
A Duw *fydd,* ben llywydd llu,
I'th *wilio'r* nos i'th wely.

Cofia Grist *ddidrist* Dduw tri,—y bore,
Yn barod wrth godi,
Dod ddiolch, dywaid weddi,
Ni ddaw drwg yn d'olwg *di.*

DIWEDD.

Llyfr Barddoniaeth.

LLYFR

BARDDONIAETH

O waith y Capten William Midleton, cymmwys i'w ossod yma.

BArddoniaeth yw Celfyddyd o ganu Cerdd *Dafod* yn dda. *Sef* yw hynny plethu ac eiliaw Caniadeu Cymreig yn Gerddgar Bencerddieidd. Pedwar peth a berthyn at Gerdd *Dafod;* Cymhariad, Odl, Cynghanedd, a Mesur.

Cymhariad yw cymharu pob braich o'r Pennill, i gyd atteb a'r gyntaf: a hynny a ellir o ddau fodd: *sef,* Cymhariad Ddisgyblaidd, a chymhariad Bencerddiaidd. Dwy ryw gymhariad Ddisgyblaidd y sydd: *sef,* cymhariad Llythyrenol, a chymhariad synhwyrol. Cymhariad Llythyrennol yw cymharu y llythyren wreiddiol, ag un o'i rhyw yn gyssefin pob braich trwy'r pennill, fal hyn;

Pwy sy ddewrgwbl, pais ddurgorph:
Pwy a rwym Camp, o rym Corph. G. H.

Cymhariad synhwyrol yw; pan fyddo'r Fraich gyntaf heb gyflawn synwyr ynddi; eithr gorfod *ei chyrchu* at yr ail, i gyflawni'r synwyr, heb gymharu'r llythyrenau gwreiddiol, fal hyn;

Rhaid fydd lle rho Duw ei far,
Dwyn eginyn, da'n gynnar, T. A.

Cymhariad Bencerddieidd yw, pan fyddo rhyw orchest ar y gymhariad, mwy nag ar y ddwy uchod,

uchod: a hynny a ellir o dair ffordd, *Sef*, Cymhariad Lythyrenol Synhwyrol, Cymhariad Cynghaneddol Lythyrennol, a Chymhariad Gyfochr. Cymhariad Lythyrennol Synhwyrol yw, pan fyddo'r llythyrenneu gwreiddiol yn cyd-atteb, ac yn cymharu o'r un rhyw; ac yn cyflawni'r synwyr ddeffygiol yn y fraich gyntaf hefyd: *Sef* y ddwy gymhariad Ddisgyblaidd yn un, *fal* hyn;

Ni bu Rodn, Nai Beredur.
Negydd o'i win, nag o'i ddur *G. G.*

Cymhariad Gynghaneddol Lythyrennol yw, pan *fyddo'r* hanner cyntaf i'r Fraich, yn atteb mewn croesgynghanedd, i'r hanner *olaf* o bob Braich trwy'r Pennill, fal hyn.

Wyd Awdur diwyd ydyn,
Ion didwyll hyny dwedwn,
Nid odiaeth un od adren,
Ond ydoedd o waed Odwin. *M.*

A hyn a ddeallir yn eglur, pan soniwyf am groesgynghanedd gyfan.

Cymhariad Gyfochr yw, pan fyddo dau syllafog eirieu'n dechreu'r Mesur; er torri'r Cymhariad lythyrennol ar y gytsain wreiddiol rhaid iddynt gyfochri yn un-sain mewn accen dderchafedig. fal hyn;

Mannau mwyn am Win a Medd,
Tannau Miwsig ton maswedd.

Os bydd Bogail yn atteb i Gytsain, nid torr Cymhariad ydyw, *fal* hyn:

Nid cyfled gweled y gwir,
Ar ei wyneb a'r anwir. *J. S.*

Neu

Neu Fogail yn atteb i amryw fogail arall *fal* hyn :

Urddedig arwydd ydoedd.
Ethol Myrr o Fethlem oedd. D. E.

Ni thyrr H arwydd ychenaid, na chynghanedd na Chymhariad: ac os Bogail a fydd gwreiddiol yn y fraich gyntaf, Cytsain ni thyrr gymhariad *fel* hyn ;

Awn â Bun yno beunydd,
Glas a gwyn dan glos y Gwydd. D. E.

Bellach soniwn am Odl.

Odl yw cydatteb sain, mewn syllafeu perthynas : a hynny sydd o ddau ryw ; sef, Unodli, a Phroestio. Unodli yw bod syllafeu o'r un rhyw yn cydatteb i'w gilydd; naill ai mewn perfedd Braich, neu'n y brif Odl. Am y gyntaf, mi a'i dangosaf mewn lle cyfaddas; sef ymmysg y Cynghaneddion. Eithr unodli yn y brif Odl yw pan fyddo syllafeu unrhyw, yn atteb i'w gilydd, ac yn unodli, trwy'r caniad neu'r Pennill: ac at y rhan hon y perthyn anian rheol y Syllafeu oll: Canys ni unodla â syllaf dalgron, onid talgron arall, a hyny o'r un bwys, o bydd y ddwy o acen dderchafedig: Bogail a unodla a'r un fogail: Lleddf a lleddf: Dipthong a Dipthong o'r unrhyw: a'r rhai'n o'r un Bogeilieid a Chydseinieid, *fal* hyn :

Talgron.
Mingamai hi mewn gwmon,
Morcath a'i brath dan ei bron. J. G.
Lleddf.
Ychen ynt cochion unoed,
Uwch eu Cyrn na breichieu coed. Ll.

Dipthong

Dipthong.
Mal y sydd, a maelsiddaw,
Mae fal Draig i' mafael draw. *Ll.*

Ni chydwedda mewn perfedd braich, yn enwedig yn yr orphwysfa, syllaf i unodli a'r brifodl : hefyd ni ddychon yr un gair fod ddwywaith ar y brif odl, (oddieithr mewn Cywydd) oni bydd fynychach, neu'n traethu ysmalhawch cariad : Odl hefyd a ddychon fod o gûdd Lythyren o'r gair a fo'n dilyn fal hyn :

Dysgais i godi gyda'r, Ehedydd.
A rhodio'r un dalar : &c. *J. o Garno.*

Proestio yw newid Bogeiliaid neu Ddipthongieid, ac heb newid Cydsonieid yn y brifodl. Dau ryw broest y sydd. Proest Cyfnewidiog, a phroest Cadwynodl. Proest cyfnewidiog yw, pan newidier pob prifodl o'r mesur a'r syllafeu, o'r unrhyw, fal hyn :

O'r gwinwydd daroganent,
O ganon o Ogoniant,
O ward bron dan eraid brint,
O wir gorph oedd wyry gynt. *L. G.*

Ni chydwedda syllaf yr orphwysfa, i broestio a'r brifodl, mewn braich o bennill unodl. Proest Cadwynodl yw, pan fo'r fraich gyntaf, a'r ail, yn proestio ; &c. a phob yn ail fraich yn cydodli, fal hyn :

Myfi im Duw, hoywdduw hynt,
A ganaf, ei ogoniant :
A wnaeth i'm helaeth helynt,
A gwir ddawn ac Urdduniant. *M.*

Ni

Ni chyflbroqstia, onid syllafeu o'r unrhyw. Digon yw hyn o son am Odl; souiwn bellach am y Cynghaneddion.

Cynghanedd yw, eiliaw a phlethu braich o bennill ar gerdd Dafod. Dwy ryw Gynghanedd y sydd, *Sef*, Cynghanedd groes, a Chynghanedd unodl. Cynghanedd groes yw, pan fo'r cytsonieid o flaen syllaf yr orphwysfa, yn atteb i'r rhai ar ol. Dwy ryw gynghanedd groes y sydd; sef, Cynghanedd draws, a chynghanedd groes gyfan.

Cynghanedd draws yw, pan fo un gytsain neu fwy yn atteb i'r olaf: a'r rhai nesaf atti ar draws y geirieu llanw, yn y perfedd. Y gytsain gyntaf yn atteb i'r nesaf at y brifodl fal hyn:

Tad, Brodyr, Neiaint, Plant, aeth. T. A.

Dwy gytsain yn atteb i ddwy fal hyn,

Bygwth y mae'r gloyw bigau. D. G.

Tair

Gleision, fal Wybr goleusyth. D. G.

Pedair

Byrblu rhewedig berwbla. D. G.

Pump

Gwae a fai'n brudd, rhag ofn brad. G. I.

Cynghanedd groes gyfan, a blethir o'r holl gytsonieid a fyddont o flaen syllaf yr Orphwysfa. yn cydatteb olynol a'r rhai o flaen y brifodl, drwy gyfnewid bogeilieid fel hyn,

Pur yw ei glod Por y glyn.

Dyw ryw groesgynghanedd gyfan y sydd; sef croes rywiog, a chroes afrywiog. Croes gynghanedd gyfan rywiog yw, pan fo gair yr orphwysfa a gair y brifodl yn unsyllafog: neu

pan fo gair yr orphwysfa yn lluaws syllafog a gair y brifodl yn lluaws-syllafog hefyd: ac yno y gellir ei throi wyneb yngwrthwyneb, fal hyn;

Am hen Iarll mae hyn o iawn,
I farnu a fu arnynt. L. M.

Croesgynghanedd gyfan afrywiog yw, pan fo'r gair o flaen yr orphwysfa, yn unsyllafog, a gair y brifodl yn lluaws-syllafog; fel nas gellir ei dattroi wyneb yngwrthyneb: fal hyn,

Ym mhob ing ym mhob angen. D. N.

Mae hefyd yn rhydd wrth eiliaw croesgynghanedd, adu y llythyren *N*, pan fo hi yn gyssefin, (sef yn lythyren wreiddiol, neu'r flaenaf gytsain o'r fraich) heb un yn atteb iddi ar ol yr orphwysfa; ac yno y gelwir cynghanedd N coll y gyntaf, fal hyn,

Ni roi dolc, ar ei wawd yn,
Ni bu'n frith, bin o'i frethyn. B. N.

Gochelwch ym mhob croesgynghanedd, rhag bod marchawglythr, heb fogail rhyngthi a'r marchawg yn syllaf yr orphwysfa; oni bydd syllaf o'r unrhyw i'w hatteb yn y nesaf at y brifodl.

Cynghanedd unodl yw, pan fyddo'n unodli o fewn cenol y *fraich.* Dwy ryw gynghanedd unodl y sydd; Unodl Lûsg, ac unodl sain.

Cynghanedd Lûsg yw, pan *fo* rhyw *syllaf* o flaen y chweched yn unodli ac yn llusgo at y chweched, a'r *brifodl* yn accen ddescynnedig *fal* hyn;

Goreu bugail i'r dailiaid. Ll.

Ac

Ac o gyswllt cydsonieid fel hyn;

Nid y ci carth flew arthfloch. I. G.

Ni wedd cynghanedd lusg ar y fraich olaf i'r un o'r mesureu,

Cangbanedd sain unodl yw, pan fo'r *gwant* a'r rhagwant yn unodli; a'r rhan o'r fraich ar ol y rhagwant yn cynghaneddu a'r rhagwant, drwy gydatteb cydsonieid, a chyfnewid bogeilieid; ac nid oes mesur hyd y gwant na'r rhagwant, mwy na gorphwysfa cynghanedd lusg, *fal* hyn,

Plas, to dulas, ty deiliawg. I. T.

Ni chydwedda yn unodl y sain, ddwy syllaf mewn accen ddyrchafedig, oni byddant un bwys. Sain ddwyblyg, *fal* hyn,

Por, dor, dar, gwanar gwinau. I. G.

Gellir hefyd a hynny'n orchestol, osod amryw gynghaneddion ar yr un fraich; *sef* sain o gyswllt, a chroesgynghanedd ynghyd, *fal* hyn;

I gelliwig ac iw llys. Sp. V.

Saingroes

Aeth hiraeth i wyth harri, L. M.

Seingroes o gyswllt goll y gyntaf; neu ewinog ar air mwys, *fal* hyn,

Nan Conwy man eawn y medd. M

Sain, traws o gyswllt, a chroes ddwbl gyswllt ewinog; *fal* hyn,

Syr o'i ryw syr o'r oes hon. L. M.

A'r holl gynghaneddion ar yr un *fraich,* trwy orchestion mewn saith modd barnent yr athrawon, *fal* hyn,

Tro ym tro yma at Rys. M.

Digon

Digon bellach yw hyn o amnaid, i rybuddio'r Darlleydd athrylithgar, i chwilio cerdd yr Athrawon *A*wduraidd Pencerddawl, lle cânt weld eu gwala o siampleu gorchestawl, os craffant ar y cynhildeb.

Bellach soniwn am y mesureu.

Mesur yw rhif nodedig o syllafon, mewn braich, neu o rifedi breichieu mewn pennill. Rhif neu nifer y syllafon mewn braich, a elwir Cyhydedd. Dwy ryw gyhydedd sydd; *sef* cyhydedd mesur; (ac am honno y *soniaf* ym mysg y mesureu) a chyhydedd braich. Saith ryw gyhydedd braich y sydd, *sef* saith Golofn cerdd Dafod; ac *fel* hyn y dosperthir hwynt; y Gyhydedd *ferr* a *fesurir* o bedwar *syllaf* mewn braich, y gyhydedd wen o bump, y gyhydedd las o chwech, y gyhydedd gaeth o saith, y gyhydedd draws o wyth, y gyhydedd drosgl o naw, a'r gyhydedd hir o ddeg syllaf, *fal* hyn,

Gruffydd griffwn,
O dad Owein Dwnn,
Brau wyt Wyr Robert Dwnn. *L. M.*
Praffwydd wyd Imp Ruffydd Dwnn.
Praffwaed dydd-daed, Maredydd Dwnn,
Pwy yn rhoi dy Aur pai Henri Dwnn,
Pwy'n orhoff dda da pai hen Ruffydd Dwnn.

Mesur sef pennill, yw nifer o *freichieu*, âr un neu fwy o'r Cyhydeddion, trwy gadw cymhariad, cynghanedd, Gair cyrch, gair toddaid, Cyfochriad, ar yr un caniad. Tri rhyw fesur sydd; Cywydd, Owdl, ac Englyn. Tri rhyw fesur Cywydd sydd; *sef*, Cywydd deuair, cywydd llosgyrnog, ac Owdl gywydd. Dau ryw gywydd

deuair

deuair sydd; *sef* cywydd deuair fyrrion a chywydd deuair hirion. Cyn dechreu dosparthu un o'r mesurau, rhaid im osod ar lawr reolau cyffredin, a berthynant at bob un o'r mesureu: Bellach llyma'r rheoleu i gysylltu ynghyd y cymhariadeu, yr Odleu, y Cynghaneddion, a'r Mesureu:

1. Fod Cymhariad, a wnaethá 'mhob rai o'r mesureu.

2. Pob Odl o bydd hi'n unrhyw a'r Odl gyssefin flaenor, unodl fydd a chywir ganiad drwy'r mesureu, eithr mewn Proest.

3. Ni chenir Cadwynfyr, na Gorchest y beirdd heb groes gynghanedd ym mhob braich.

4. Pob Cynghanedd a wnaetha, ac a gynghanedda yn gywir ganiad, ym mhob mesur arall,

5. Edrychwch am orchestion y Mesureu wrth ddosparthu pob pennill ar ei ben ei hun. Pennill o Gywydd deuair fyrrion, ddylwn yn nesaf son am dano; A hwnw a fesurir o ddwy *fraich*, o'r Gyhydedd *ferr; sef* pedwar *syllafog* bob braich; y naill a'r *brifodl* yn accen dderchafedig, *sef* gair unsyllafog; a'r llall yn accen ddescynnedig, *sef* gair a mwy nag un syllaf yn y brifodl, *fel* hyn;

Croyw fis cryf fedd,
Cof yw cyfedd. *S. V.*

Pennill o Gywydd deuair hirion, a fesurir o ddwy *fraich*, ar y Gyhydedd gaeth; *sef* saith *syllaf* bob braich, ac yn unodli ar accenion *amrafael*, *fel* deuair *fyrrion* *fel* hyn;

Yspys y dengys y dyn,
O ba radd, y bo'i wreiddyn. *T, A.*

Pennill o Gywydd Llosgyrnog, a fesurir o ddwy fraich o'r draws gyhydedd, yn unodl a sylla ybrphwysfa y gynghanedd yn y Llosgwrn, fal gair cyrch; a'r llosgwrn yw y drydedd fraich. ar y gaeth gyhydedd, yr hwn sydd yn arwain y brifodl drwy'r Cywydd, fel hyn;

Yr hen ddaiar hon a dduodd,
Y gloyw Awyr a ddrugliwiodd,
A grynodd pan goroned. Sp. V.

Owdl gywydd, a fesurir o ddwy fraich o'r gyhydedd gaeth, yr odl olaf o'r fraich gyntaf, yn cyrchu'n unodl, as mewn amryw accen, at air yr orphwysfa, yn yr ail fraich, sef ar air cyrch a'r odl olaf yn unodli drwy'r cywydd; Rhaid i'r gynghanedd yn y fraich olaf, fod yn gynghanedd groes rywiog, fel y galler troi Owdl gywydd, yn gywydd deuair hirion, fal hyn;

Llwyth Trefor llu waith Trafael,
Llew ebrwydd hael, llwybraidd hedd. S. V.

Darfu son am Benhillion o Gywydd; Yr ail gaingc o brydyddiaeth yw Owdl. Owdl yw caniad o amryw fesurau, yn ol yr arferiad sathredig; eithr wrth gerdd y tri Phifardd, a dull Cynddelw, ac arfer holl Ieithoedd Europa, ni ddylai ond un mesur fod yn yr un caniad; a pha fesur y dechreuer, cynnal hwnnw trwy'r Owdl, pe Gorchest y beirdd fai: Ac os hir fyddai'r caniad, mae'n rhydd newid y brifodl. Wyth mesur Owdl y sydd; Cyhydedd, Toddaid, Gwawdodyn, Hupynt, Cadwyn fesur, Cyrch a chwtta, Clogyrnach, a Gorchest y Beirdd.

Tair Cyhydedd mesur y sydd; sef cyhydedd

wythban, cyhydedd naw ban, a'r Gyhydedd wendrosgl.

Cyhydedd wythban yw, pennill o bedair braich ar y draws gyhydedd: sef wythsyllafog bob braich, ac yn unodl drwy'r Owdl, neu'n proestio: fal hyn,

I'r Mab cyfarchaf rhwyddaf rhin,
I'r Tad a'r Ysbryd gloywbryd, glan.
Neud mau yw cofiau can i'm cyfun,
Nid rhaid i'm ammeu llyfreu llen. Tal.

Cyhydedd nawban, a fesurir o bedair braich, ar y Golofn drosgl, a phob braich yn unodl drwy'r Owdl, fal hyn:

Na bo'n un aelod boen anialwch,
Na gweyw i'w ddilyn nag eiddilwch,
Er y dwfr Restrwaed i farw rhwystrwch,
Er y gwirion waed fab gwrando f'ebwch.

Y gybydedd wendrosgl a fesurir o dair braich, y ddwy gyntaf o bum syllaf bob un, yn unodl a gair yr orphwysfa yn y drydedd fraich, fel gair cyrch: a'r drydedd o naw syllaf, yn arwain y brifodl, drwy'r Owdl, fel hyn,

Torr weyw at yr Ais,
I'th ddwrn a'th harnais,
Trech yw na malais trichan milain. G. T.

Toddaid yw mesur o ddwy fraich, lle bo gair ar ol y brifodl yn y fraich gyntaf yn toddi, o dri syllaf i ddau, o ddau i un. Y fraich gyntaf yn wastadol o'r mesur hyn, a fydd o ddeg syllaf, sef ar y gyhydedd hir; yr ail fraich fydd naill, ai o chwech, ai o naw, ai o ddeg syllaf. Pa *gynghanedd* bynnag, fo'n y fraich gyntaf; rhaid i'r orphwysfa

phwysfa fod yn y pumed syllaf; Ac os cynghanedd sain fydd, yr hon sydd naturiolaf yn y man hyn, fe ellir goddef y gwant, lle fynner am y bo'r rhagwant yn y pumed syllaf. A'r ail fraich, sef chwech syllafog, yn atteb i'r gair toddaid naill ai ar gynghanedd sain, neu ar gynghanedd braidd gyfwrdd, hon fydd rydd i'w chanu'n y fraich yma; (ac mewn un o'r mesureu, ond y fraich olaf i hwn, nid rhydd i'w chanu, a phaladr Englyn unodl union) a'r brifodl cyn y gair toddaid, yn unodli a'r olaf o'r ail fraich, ac felly trwy'r mesur.

Da rhydd am gywydd i'm gaeau, a main
Eilw monwes degau; &c. I. D.

A thoddaid o'r mesur hwn, ni chenir, ond ynglyn âg arall, am hynny toddaid ynglyn y gelwir.

Eithr o bydd yr ail fraich i'r toddaid o naw syllaf neu ddeg, rhaid i'r gynghanedd fod naill ai yn sain at y gair toddaid, neu'n groesgyghanedd. ac yn atteb ar yr orphwysfa i'r gair toddaid, yr hwn fydd yno'n air cyrch: os naw fydd, fal hyn.

Oes ffawydd na nydd neu Onn, yn wewyr,
Oes brenffyr nas gyr yn ysgyrian. D. N.

A thoddaid deg syllafog yn yr ail fraich, ar groesgynghanedd, fal hyn,

Fal gwlith awyr ffrith ar ffrwythau'r ddaiar,
Fal grawn fal adar fal gro neu flodau. T. A.

Dau bennill a henyw o doddaid sef, byr a thoddaid, a hir a thoddaid.

Byr a thoddaid a fesurir, o doddaid o un syllaf ar bymtheg yn gyntaf; a phedair braich wyth

syllafog

syllafog: sef, ar y gyhydedd drawe; a thoddaid o'r unrhyw ar ol, yn unodl oll fal hyn,

Duw Arglwydd o rwydd wiw ras, da olud,
Oni'deilia a gwnu blas,
Ail oferwaith i lafurwas.
Dwl pwl iawn geisio aduil plas.
A Duw oni wilia Dinas,
Oferwr gwyliwr a phob gwas:
Duw yw'n gwyliwr gwr a'i guras gadarn,
Duw a geidw bawb addas. **M.**

Os y mesur hwn a genir drwy'r Odl, nid rhaid ond un toddaid rhwng pob pedair braich.

Hir a thoddaid a fesurir o bedair braich o'r gyhydedd hir, a thoddaid o ugain syllaf ar ol yn unodl drwy'r Owdl, fal hyn;

I Fair da weiniaith a fu'r dewinion,
O raith resymol with eirieu Simeon,
Mawr oedd i'r ddeulu myrdd o urddolion,
Ymgais a'r seren, megis rhoi rhion,
Gwiriondeb Sioseb dewisnaon hi,
Gada'r gair iddi gyda'r gwerydden. **G. T.**

Gwawdodyn yw mesur, o amryw rifedi freichieu ar yr un golofn, a hynny a wna ddau ryw wawdodyn; sef gwawdodyn byr, a gwawdodyn hir.

Gwawdodyn byr a fesurir, o ddwy fraich ar y gyhydedd drosgl, a thoddaid o bedwar syllaf ar hymtheg ynglyn, ac yn unodl trwy'r Owdl, fal hyn;

Ni phery Onnen i'r pheiriannen,
Dan dewin ddyrnod ond yn ddarnau:
Ewinawg osawg aseu braich a bron,
A nyddai linon yn ddolennau. **T. A.**

Gwawdodyn

Gwawdodyn hir a gyfansoddir o bennill, ar Owdl a elwir, Cyhydedd naw ban; sef, pedair braich ar y gyhydedd drosgl, a thoddaid o bedwar syllaf ar bymtheg, ar ol yn unodl drwy'r Owdl, fal hyn;

Yn iach na helwyr na chynhaliaeth,
Na meirch o arial na marchwriaeth,
Na gweilch i'w harwain na gwalchwriaeth,
Na chwn awyddus na chynnyddiaeth;
Na cheision mwy son am wasanaeth gwledd
'Na chog i Wynedd na choguwaeth. T. A.

Hupynt yw mesur a rydd i'r Bardd ryddid, i ganu naill ai'n gynghaneddol, ai'n gyfochr. Dau ryw Hupynt sydd; sef hupynt byr, a hupynt hir. Hupynt byr a fesurir o ddwy fraich; y gyntaf ar y gyhydedd fer, o bedwar syllaf; y llall ar y gyhydedd gaeth, o saith syllaf; hefyd y fraich gyntaf ar air cyrch, naill ai mewn cynghanedd, neu'n gyfochr, yn atteb i'r orphwysfa, yn y pedwerydd syllaf, o'r ail fraich; a'r olaf yn unodl trwy'r Owdl, fal hyn;

E gafwyl i gyd,
Y bobl o'r byd, bu abl o'r bon,
At blant bu lwydd,
Abram ebrwydd, arwydd wyrion.

Hupynt hir a fesurir o dair braich, sef dwy fal hupynt byr; ac un arall fal y gyntaf o'r ddwy; fel hyn,

I't feidduned,
W ddymuned,
Eilwedd Luned, wylweddw lonydd,
Uthr dolwriais,
O'th serch curiais,
A llafuriais, fy lleferydd.

Cadwyn fesur yw pennill, lle cadwyner y cynghaneddion yn orchestol. Dau ryw Gadwynfesur sydd; sef cadwyn fyr, a chyfochr gyrch Cadwynog.

Cadwyn-fyr a fesurir o bedair braich, ar y gyhydedd draws; a phob braich yn cynghaneddu, bob ail syllaf drwy bob braich; a'r gair olaf o'r fraich gyntaf, yn cyfochri ar air cyrch, at orphwysfa'r ail; a'r olaf o'r drydedd fraich yr unmodd, ar air cyrch cyfochr, yn atteb i'r orphwysfa a'r bedwaredd, yn unodl; a'r pedwerydd syllaf o'r fraich gyntaf a'r olaf a'r ail, a'r pedwerydd syllaf o'r drydedd fraich, a'r olaf oll, yn unodli trwy'r Owdl, fel hyn,

Elis Eilioq o'i lys olau,
Eilwad olau i wlad elwog;
Euran warroq o ran orau,
Ar y dorau wryd eurog.

Cyfochr gyrch cadwynog, a fesurir o bedair braich ar y gyhydedd draws, fal cadwynfyr a Hupynt hir ynglŷn âg ef i gwplau'r mesur; hefyd y syllaf gyntaf o'r fraich gyntaf; y syllaf olaf o'r ail fraich; a'r syllaf olaf o'r bedwaredd fraich, yn unodl gyda phrifodl yr Hupynt; ac felly trwy'r Owdl: a'r trydydd a'r pedwaredd syllaf o'r fraich gyntaf, yn unodl gyfochr, a'r trydydd a'r pedwarydd syllaf o'r drydedd fraich; a'r ddau syllaf olaf o'r fraich gyntaf, yn unodli a'r trydydd a'r pedwerydd syllaf o'r ail fraich yn gyfochr ar air cyrch: ac felly y ddau syllaf olaf o'r drydedd fraich yn atteb yn gyfochr unodl ar air cyrch, i'r trydydd a'r pedwerydd syllaf o'r bedwaredd fraich fal hyn

Gereint ewlen, gwr nod calis,
Rod a phalis, rhed a philer,
Hyd y Mwlen, hwde u malis.
Mwy Iaith Alis. ymu'th hwyler,
Capten sisau,
Cestyll, Plasau.
Gwyr, Curasau, a grog croeser:
Iachrist gosau,
Galanasau,
A chydtrasau, i chwi troser.

Cyrch a chwtta a fesurir o wyth braich; y chwech fraich gyntaf, fal tri phennill o gywydd deuair hirion yn unodl; a'r ddwy olaf fal pennill o Owdl gywydd ar air cyrch, ond nad rhaid cadw acen; a'r fraich olaf yn unodli, a'r chwech gyntaf; ac felly'n arwain yn brifodl trwy'r Owdl, fel hyn,

Erfai yw'r llys ar for llon,
Hyn o lys a wnai Leision;
E gair gwres, yn y gaer gron,
E gair seigieu gwresogion;
A'r Cwrw fry o barceu'r fron.
A'r Eogiaid o'r Eigion;
A gwenith a phob gwinoedd,
Mae'r tiroedd a'r mor tirion. *L. M.*

Clogyrnach a fesurir o bum braich: y ddwy gyntaf ar y draws gyhydedd o wyth syllaf bob un; y ddwy ganol o bum syllaf bob un ar y gyhydedd wen; a'r olaf o chwech syllaf ar y gyhydedd las: y fraich gyntaf, a'r ail, a'r olaf yn unodli trwy'r Owdl; a'r drydedd a'r pedwaredd fraich yn unodli ar air cyrch, â'r trydydd syllaf o'r fraich olaf, fel hyn,

Y Prophwydi puraf hediad,
Aml o rinwedd a'i mawl ranniad;

Drwy

Drwy gerdd draw a gair,
I un mab Ion Mair,
I'w gadair a'i godiad.

Gorchest y Beirdd a *fesurir* o dair braich; y ddwy *flaenaf* o bedwar *syllaf* bob un, ar y gyhydedd *fer;* a'r *olaf* o saith *syllaf* ar y gyhydedd gaeth: a'r ail *syllaf* o'r *fraich gyntaf* yn unodli a'r ail *syllaf* o'r *ail fraich*, ac a'r ail o'r drydedd; *hefyd* y *syllaf olaf* o'r *fraich gyntaf*, a'r *olaf* o'r ail, yn unodli ar air cyrch a'r pedwerydd *syllaf*, o'r *fraich olaf;* y *syllaf olaf* o'r *fraich olaf*, yn arwain y *brifodl* trwy'r Owdl. Ac o fewn pob pedwar *syllaf* o'r deuddeg *cyntaf*, yn croesgynghaneddu 'n rhywiog, ac yn unodli wyneb yngwrthwyneb: y tri *syllaf olaf* yn croesgynghaneddu, a'r pedwar *blaenaf*. yn y *fraich olaf: fal hyn*,

I'r drwy, ward rydd,
Oer wg, e rydd,
A dwg, y dydd, dig i'w dal. **M.**

Soniwn bellach am Englynnion.

Ynglyn yw mesur, a genir naill ai ar ei ben ei hun, ai mewn gosteg, neu mewn Owdl. Dau ryw ynglyn y sydd, sef Ynglyn unodl, ac Ynglyn Proest. Tri rhyw Ynglyn unodl sydd: sef unodl union, unodl cyrch, ac unodl crwcca: Englyn unodl union, a gyfansoddir o ddau fesur; sef Toddaid o un syllaf ar bymtheg a phennill o Gywydd deuair hirion ar ei ol ynglyn ag ef: fal hyn,

Iesu i'n caru sy'n dwyn coron,—Nef
Iesu Naf Angylion,
Iesu yw Ior yr oes hon,
Iesu a geidw ei weision. L. Gl.

Gosteg yw caniad o ddeuddeg Englyn unodl union, yn unodl trwy'r caniad.

Englyn *unodl crwcca, nid amgen mesur* Nag *unodl union, eithr gorfod gossod* Y pennill *o gywydd deuair hirion yn* flaenaf *a'r Toddaid ar ol, fel hyn;*

Braidd yn fyw bereiddwen ferch;
Briw digwyn bradog annerch:
Briwiad osodiad fy serch, ar loer gwlad,
Brad anfad bryd wenferch. *R. M.*

Englyn unodl cyrch a fesurir, ac a genir, fal y pedair braich olaf i gyrch a chwtta, fel hyn:

Gwenferch odidawg winfaeth,
Gyrrodd i wan gur oedd waeth:
Gerydd dig wiwrudd degau,
Gryd asau gyrru dwysaeth. *R. M.*

Englyn Proest yw mesur heb unodli fal yr holl fesureu, eithr yn Proestio. Dau ryw Ynglyn proest sydd; sef proest cyfnewidiog, a Phroest cadwynodl: Proest cyfnewidiog a fesurir yn un hyd ag unodl cyrch: eithr lle dylai y brifodl fod mae'r syllaf olaf yn cyfnewid bogeil neu ddipthong ac yn cadw'r un gytsain, trwy'r pedair braich, mewn syllafeu o'r unrhyw, fal hyn;

Gwynedd am ein gwledd mae'n gloff,
Marw llew'r Prins mae'r lloer heb priff,
Marw'n pen a'n Capten a'n cyff,
Marw Salbri i'm a'r sel braff. *T. A.*

Proest cadwynodl a fesurir o'r un hyd, a phroest cyfnewidiog, eithr bod y fraich *gyntaf* a'r ail, yn Proestio yn y *syllafeu olaf* o bob braich; a'r drydedd yn Proestio a'r bedwerydd; *felly* y

Fraich

fraich gyntaf yn unodli a'r drydedd, a'r fraich ail yn unodli a'r olaf; yn y syllafeu olaf, bob braich, fal hyn,

Eglwyswr teg o Leision,
Apostol o fab Iestyn,
Ail Daniel o wlad Einion,
Allwedd dysg a lleuddad wyn. L. M.

Rhydd i'r Prydydd gysylltu'r mesureu.

Y neb a chwennycho wybod ychwaneg, darllened Ramadeg Ieuan *Dafydd Rhys.*

Englynion am Feddwi, &c.

Llywodraeth 'sywaeth y sydd, yn palla,
Nid pwyllog yw'n crefydd;
O Iesu deg nos a dydd,
Yfed mae pawb yn ufydd!

Meddwi a llenwi tri lloneid rhyw fol,
Rhyfela fal Diawleid;
Cryf a gwan cyfan y ceid,
O'r iawn yn lladd yr enaid.

Rhai'n cyrchu chwdu, rhai'n chwith, eu gweled
A'i golwg yn lledfrith,
Rhai'n gwario, a rhai'n gyrrith,
A rhai'n meddwi, ym mhob rhith.

Pwylla a gwilia galyn oer fariaeth,
Ddrwg arfereu meddwyn,
Meddwi a llenwi pob llynn,
Yfed nes methu'i ofyn. *Huw Rob.*

Gwell

Gwell arfer tymmer y taid, o'i dylwyth
  Na dilyn rhai ffoliaid,
  Gwell peidio brwysgo heb raid,
  Gwall i un goll ei enaid.

Colli braint y saint ydd ys heb,—Iechyd,
  Achos glothineb,
  Colli'i enw a'r callineb,
  Colli Nef nid call i neb.

Rwy'n bario o'rowso cur ysig, i'r pen,
  A'r poeneu sy ffyrnig,
  Da iawn i ddyn a di ddig,
  Ei chodi bob ychydig.

Llwyr drais ni cherais i'ch hyn, a chrowso
  A chroesi'r ffiol rhyngthyn,
  Llenwch ac yfwch y llyn,
  Bawb ei ran bob y ronyn.

Yfed yn galed heb gywilydd,—Bîr,
  Bore a diwedd dydd,
  Nid oes pen nac Ymmhenydd,
  Meddaf fi nad meddw a fydd.

Anifail o gail a gaid yn dofi,
  Ond yfed ei gyfraid,
  Y dyn ffôl, o Duw ni phaid,
  Myn lanw mwy na'i lonaid.

Bob dydd oll y bydd lle bo, tafarn,
  Etifedd a fetho,
  Y pen ofer pan yfo,
  Swrth yw'r grefft, a syrth i'r gro.

Nid teg it redeg at rwyd, y tafarn,
  Etifedd drwg ydwyd,
  O waith deillion i'th dwyllwyd,
  Dall boeth ddyn, deall beth wyd.

Am yfed Iechyd.

Yfed dwys *yfed* y sydd,—ar *uchaf*,
Yr Iechyd bigilydd;
Yno calyn y swilydd,
O'r Iechyd afiechyd *fydd*.

I'r Cybydd.

Ond gresyn i'r dyn annuwiol,—gwirn,
Gwerthu gorsedd *nefol*,
Crist a'i deyrnas rassol,
Am un Acr dir mewn awr dol?

Cybydd casglu bydd, dda byd.—i'w cadw,
Ac etto mewn *drygfyd*,
Ac arall mewn seguryd,
A'i *far* a'i gwasgar i gyd.

Er cael stâd y wlad lydan, a'i chyfoeth,
Ni *chafodd* mo'i amcan,
Ystudio bydd ni rydd ran,
Myfyrio am *fwy* arian.

Os bydd aml awydd i'mlowio, a'r byd,
Er ei boen yn gweithio,
Pa fwya'n graff a gaffo,
Mwyaf fydd ei awydd o.

Ffydd faith na gobaith gan gybydd, *nid oes*
Ond yssu mewn awydd,
Heb wybod nod annedwydd,
Pwy o'r boen a piau'r budd.

Er bod dull hynod yn llawnion, ei dai,
A'i diroedd yn ffrwythlon,
Ni wyl gael fyth, dichwyth don.
Yma ddegwm ei ddigon.

Caa'r porth Duw'n commortho, a wna'r oy-
Ar y cwbl sydd eiddo ; (bydd,
E ddaw'r Angeu dan ddringo,
I'w dy'n fain at ei En fo.

Yn erbyn Balchder.

Oes urddas na Phlas na phleser, na chost,
Na chestyll na gwychder ;
Na dim a wnaeth ein Duw Ner,
Dan Nefoedd nad â'n ofer.

Dwyfol.

Moliant gogoniant gwiw gynnydd, i Dduw
Am ei ddonieu'n ufydd ;
Efe roes efe a rydd,
Yn ddi boen i'n dda beunydd.

Dan Dduw goreudduw y gorweddaf, *i lawr*,
Dan ei law y cysgaf ;
A than dy nerth un Duw Naf,
Y ceidwad mawr y codaf.

Ychydig Ddirifeu ar amryw Destunieu, (can's felly gelwir hwynt, o'r arddodiad di a rhif, am nad ys yn edrych at gyhydedd y fraich wrth eu canu ; ac nid Durieu neu Dyrieu, fal y tebyg rhai) er mwyn y rhai sy'n caru synwyr yn fwy na chynghanedd ; gan na thal cynghanedd heb synwyr ddim.

Y Mae'n hawg adnabod dynion,
Wrth eu chwanteu a'u hamcanion,
Na'u hadnabod yn ddiammeu,
Wrth weithredoedd ac wrth eirieu.

Nid

Nid yw'r gwaethaf yn gweithredu,
Llawer drwg y mae'n ei chwantu,
Llawer gwaith rhag digwydd iddo,
  Cael ei gospi a'i g'wilyddio.

Ac nid yw y goreu o ddynion,
Mor ddaionus ac y mynnon,
O eisieu nerth a rhinwedd amlwg,
  Ac waith bod eu hanian cynddrwg.

Goreu doethder yw difrifwch,
Goreu Physyg yw sobreiddiwch,
Ac o'r golud a'r meddianneu,
  Cydwybod dda yw'r tryssor goreu.

Rhad a rhinwedd addysc hyfryd,
Ydyw enaid dyn a'i fywyd,
Heb y rhai'n nid byw o hono,
  Er bod chwyth ac anadl yntho.

Nid oes undyn byw a'i drigiad,
Ar y ddaear is law'r lleuad,
Dinewidiad na difrycheu,
  Yn wastadol mwy na hitheu.

Nid oes un yn berffeith hollol,
Yn yr amser sydd bresennol,
Nid oes am hyn ond byw mewn gobeith,
  Hyd oni ddel yr amser perffeith.

Mae gennyf achos fil o ddyddieu,
I alaru am fy meieu,
Ond ni feddaf galon barod,
  I alaru un diwrnod.

Mawr yw'r dadleu yn y gwledydd,
Ynghylch corph a chadach crefydd,

Ond

Ond am enaid crefydd ddiddan,
  Nid oes nemawr o ymddiddan.

Os gweli ddyn yn lled orphwyllo,
Na chytcam byth âg ef ymeirio,
E daw a son ond dweyd ei gyfran,
  Ni'mdeurodd un erioed ei hunan.

Mwy cristnogeidd a rhinweddol,
Ar ol syrhad neu gam aruthrol,
(Duw a wyr) ei lwyr anghofio,
  Na cheisio talu'r pwyth am dano.

Y neb ni fedro fwynion eirieu,
A lledguddio'i ddigter weithieu;
Fe fydd hwn wrth lywodraethu,
  Ben ynghad mewn gwlad a theulu.

Os digwydda it orthrymder,
Cam ac ammharch ammhorth prudd-der,
Cofia hyn a chymer gyssur,
  Mai gwell goddef cam wna'i wneuthur.

Mi ddarllenais ddwad yn rhywfodd,
I'r byd hwn wyth ran ymadrodd,
Ac i'r gwragedd mawr les iddyn,
  Fynd a saith o'r wyth-ran rhyngthyn.

Gwell gan adyn llwyr-falch lled-ffol,
Fod yn Din-cerdd yn wastadol,
Na dysgu bod yn Bencerdd hynod,
  Gan un a fyddo gwell ei wybod,

Ynfyd gwr a ry-ddigofo,
Pan y rhoddir achos iddo;
Yn-fyttach yw i wr ddigofi,
  Heb ddim achos yn ei beri.

Faeth

F'aeth rhai taden i Gehenna,
Am gasglu cyfoeth a cham elwa;
A'i plant eilwaith sy'n mynd yno,
Am eu gwasgar a'i cam dreulio.

Edifeirwch at Dduw gwir-gu,
A ffydd tuag at ein Harglwydd Iesu,
Caru pob dyn fel ei hunan,
Dyna'r tri pheth rheidiaf allan.

Mae llawer gwr Duw a'i cymmortho,
A mawr eisieu cyfoeth arno;
A llawer cyfoeth gan ryw adyn,
Ac eisieu gwr yn berchen arnyn.

Er bod Rhufain fawr yleni,
Yn cadw'r enw hen oedd arni;
E gollodd hon mae hynny'n rheswm,
Ei hen Ffydd ys llawer blwyddyn.

Mae rhai'n mynd i golledig'eth,
Am nad ynt yn credu un peth;
Eraill ynt yn golledigion,
O waith credu mwy na digon.

Eisieu mawr ar wlad y Cymro,
Yw cyfarch Duw a diolch iddo;
A mwy undeb yn ei Chaerydd,
Rhwng Athrawon ynghylch crefydd.

Nid wrth lathen y mae itti,
Fesur o flaen Duw dy weddi;
Ond wrth bwys y mae i ti'n wastod,
Ddwad a hon o flaen y Drindod.

Oedi troi at Dduw yn fuan,
A phechu dros un orig fechan;

All

All ddwyn tristwch i'r fath adyn,
Na ddarfyddo lawer blwyddyn.

Mae rhai mor gelyd a chybyddol,
Mal pettaent i fyw'n dragwyddol;
A rhai eraill mor afradlon,
A phe baent i farw'r awron.

Ni all tremiad y Planedau,
Ddrwg i'r dyn sydd a'i *feddyliau*,
Yn tueddu yn wastadol,
At weithredoedd da rhinweddol.

Lle bo *cyfraith* Duw'n weledig,
I enaid dyn i ffrwyno'i *ryfyg*,
Ni bydd ond awdurdod bychan,
Ar wynieu hwn gan Ser na Sattan.

Nid yw Brudiwr nes er gwybod,
Tynghedfen ddrwg heb allu'i rhagod;
Nid oes borth rhag hon a'i niwed,
Ond ffoi at Dduw i gael ymwared.

Y dyn i del i maes o'i eneu,
Betheu budron eu harogleu,
Mae'n argoel *fod* ei enaid heintus,
Yn ymborthi ar beth afiachus.

O *ryfeloedd* y byd ymma,
Goreu *rhyfel* ac ymwria,
Yw *rhyfela* ac *ymorfod*,
Am y *Nef* yn erbyn pechod.

Tra pheryclaf yw drwg ddynion,
Yr amseroedd ac y byddon,
Gyda'r duwiol; a'i hwynebeu,
Oddi allan megis hwynteu.

Fal

Fal y bo llywiawdwyr dynion,
Yn eu moesau a'i harferion;
Felly agos y bydd pob-dyn,
  Ag a lywodraethir ganthyn.

O'r Yscoldai a'r athrawon,
Sy'n y byd i ddyscu dynion;
Goreu yscol yn yr holl fyd,
  I ddysgu dyn yw yscol adfyd.

Dan demestloedd a thrueni,
Y byd hwn a'i ddirfawr drychni,
Goreu gwasgod ac ymgeledd,
  Yw bodlonrhwydd ac amynedd.

Gofid rhai a'i dirfawr drallod,
Yw eu bod yn meddu gormod;
Gofid eraill a'u trallodion,
  Yw bod ganthynt lai na digon.

Am ddamweinieu y byd yma,
Doed helaethrwydd doed cyfyngdra,
Doed gwaethygu'n lle mynd well-well,
  Nid rhaid aros yntho'n neb-pell.

Amser sydd i dewi am bob-peth,
Ac amser sydd i dd'wedyd rhyw-beth;
Ond ni ellir cael un amser,
  I dd'weyd pob peth yn ddibryder.

Bu'n edifar fil o weithieu,
Am lefaru gormod eirieu;
Ond ni bu gymmaint o beryglon,
  O lefaru llai na digon.

Un o'r goreu o blant Adda,
Yw gweinidog ffyddlon purdda;

Un

Un o'r gwaethaf o blant dynion,
  Yw gweinidog drwg anffyddlon.

Nid yw deall dysg a donieu,
Heb gydwybod dda'n ddiammeu,
Ond fal llysieu pêr sy'n trwsio,
  Corph drewedig yn ei amdo.

Ni bydd y farn yn union union,
Lle bo cariad gwresog ddigon;
Nac ychwaith lle bo direidi,
  A chenfigen yn rheoli.

Lle bo cariad fe ganmolir,
Mwy ond odid nag a ddylir;
A chenfigen a wyl feion,
  Lle na byddo dim achosion.

Os bydd i un fy nhwyllo unwaith,
Duw faddeuo i hwn ei ddrygwaith;
Ac o'm twylla ddwy o weithieu,
  Maddeued Duw am hyn i minneu.

Ei fai ef ei hun yn bennaf,
Oedd fy nhwyllo i'r tro cyntaf;
A'm bai inneu oedd yr eil-dro,
  Fod mor ffol a'mddiried iddo.

Os bydd arnaf eisieu rhyw-beth,
A fo rheidiol i'm cynhaliaeth;
Y mae'r cebydd er a feddo,
  A mawr eisieu pob peth arno.

Myfi wn yn hysbys ddigon,
Na bydd arnaf fawr ddiffygion;
Tra'r ymgadwaf rhag yr arfer,
  Sy'n y byd o chwennych llawer.

Rhoed

Rhoed Duw fynno immi yma,
Pe'l fai'n llawer *llai* na ngwala:
Deued ffynniant deued metha,
  Fe fydd gwell nag wyf yn haeddu.

Dyn yn cael ei anrhydeddu,
Heb ddoethineb yn ei feddu;
Sydd fal pren a fai'n blodeuo,
  Heb ddim ffrwyth un amser arno.

Bydd barchedig it dy hunan,
Na wna'n ddirgel ddim yn un-man
Ond a fynwyt ei fynegi,
  I'r un mwyaf wyt yn berchi.

Y Crocodil ar ol wylofain,
A ladd y dyn a ddalio'n gelain:
A llawer dyn a'i wylo oerllyd,
  A huda'r llall i drango anhyfryd.

Nag ymddiried, clyw'th rybuddio,
I Estron byth os gelli beidio;
Ni thwyllwyd neb erioed yn ormodd,
  Ond y gwr a ymddiriedodd.

Perchen tafod a arfero,
Ddweyd am bawb y peth a fynno,
Bydd rhaid iddo wrando'n fynych,
  Lawer peth ni bo'n ei chwennych.

Y chwannoccaf i gael breinieu,
Yw'r *yscafnaf* ei feddylieu;
Ni fyn hwnnw lai na blysio,
  Gradd nad yw hi'n addas iddo.

Drwg rhy hael, a drwg rhy gybydd,
Drwg rhy drist a rhy lawenydd,

Ffordd ganolig rhwng dau ormod,
  Yw ffordd rhinwedd *glodfawr* hynod.

Drwg rhy lwfr, a drwg rhy ofnog,
Drwg rhy ddewr, a rhy galonnog;
Nid da yw rhy o ddim yn un-modd,
  Meddai ddoethion yr hen oesoedd.

Pa wr bynnag a'r a fyddo,
A chynghor drwg annuwiol iddo:
Ni erys hwn yn ddiamryfus,
  Nemawr iawn mewn ffordd ddaionus.

Na fydd farnwr rhwng Cyfeillion.
Ond *cais* ddwad a hwynt yn fodlon;
I gyttuno bob ychydig,
  O deg a theg yn *ddiddig ddiddig.*

Odid mawr i undyn weled,
A'i ddeu lygad er eu lletted;
Trwy'r holl fyd beth mor hyderus,
  Ag yw balchder anwybodus.

Y mae'n *rhaid ir* gwr a garo,
Gael y peth a fo'n ddymuno;
Yn ddyfal *iawn* a mynych mynych,
  Wneuthur rhyw-beth gyda chwennych.

Dyn *a'i* dafod a weddio,
Ac heb wneuthur *dim a'i* ddwylo;
Ni wna'r fath dduwioldeb *ding,*
  Reidus byth yn *ddianghenog.*

Tra *bendigaid* fil o *weithieu,*
Ydyw'r addysg bur a'r moesau;
Yn y dref a'r wlad a'r Deyrnas
  A *ddiwygio* nattur atgas.

Hwyr y daw i'r Nefoedd hyfryd,
Neb rhyw ddyn, pan ddarffo'i fywyd;
Sydd yn rhedeg ac wynebu,
  Tra fo byw at Uffern orddu.

Ni bydd crefydd dda ragorol,
Yn ddaionus nac yn fuddiol;
I'r crefyddwr drwg a fyddo,
  Heb un rhith *daioni* yntho.

E haera llawer dyn yn ddiball,
Fod gantho gariad mawr at arall;
Heb fwriadu minwedd fechan,
  Ond ei les a'i fudd ei hunan.

Gwaethaf un o'r holl wyllt filod,
Yw'r absenwr ddrwg ei ddefod;
Ac o'r rhai dof medd pawb gan mwyaf,
  Y gweniaithwr yw'r enbyttaf.

Y deall sy flaenor ac yn benaeth,
Yn ysgoldy pob dysgeidiaeth;
Ond yr ewyllys mewn gwirionedd,
  Sy'n cadw'r blaen yn ysgol rhinwedd.

Y mae Sattan tad y pechod,
Tu hwnt i neb rhyw ddyn ar wybod;
Ond ni fyn o wir *ddireidi*,
  Wneuthur mymryn o ddaioni.

A thebyccaf peth i Sattan,
Oni bydd e yno'i hunan;
Yw rhith Gristion tra gwybydol,
  A fo'n byw yn anghristnogol.

Da am dda sydd dra rhesymol,
Drwg am ddrwg sydd anghristnogol;

Drwg am dda sydd dra chythreulig:
Da am ddrwg sydd *fendigedig*.

Yr hwn ni choelia Dduw pan fyddo,
Yn gorchymyn ac yn addo;
A gaiff goelio'r pen diweddaf,
Holl fygythion y goruchaf.

Gochel *fostio'n fynych fynych*,
Y gweithredoedd goreu feddych;
Rhag cael dannod it yn rhy-dost,
Y gweithredoedd gwaetha' wnaethost.

Pob gwatwarwr gwnaed a allo,
O hir watwar a hir wawdio;
A gyferfydd yn ddiammeu,
A rhyw un a'i gwatwar yntau.

Na chais byth os wyt ddeallus,
Gyfiawnhau un tro drygionus;
E wna hyn o weithred ddifraint,
Hyd y camwedd y dau cymaint.

Iaco ab Dewi

Y byd a syrthiodd mewn hâr, *bwriadus*.
A'r brodyr nid ymgar:
Am y golud mae galar,
Gelyn gan gerlyn *ei* gâr.

Un doeth *gwiw* gyfoeth a gofia, gynghor,
Rhag angen a *dirdra;*
Ac un annoeth gwn yna,
Er *dim, ni* wna gynghor da.

Mawl

Mawl i'r Llyfr.

GWEL Gymro euro *Araith*, Ardderchog,
Ddi orchest *Prydyddiaith*,
Bur *ddidwy'l* y *Beirdd Odiaith*,
Blaid y Gerdd a blodeu'u *gwaith*.

Angenrhaid Enaid daioni, yr Iaith
O'r eithaf fu'n colli:
A *gwiw lwyddiant* gael *iddi*,
Iawn gymmorth *i'w* hymborth *hi*.

Sion Rhydderch.

DIWEDD.

HYSBYSIAD.

Bwriada Cyhoeddwr y gyfrol hon ddwyn allan (yn ystod yr haf nesaf) Argraphiad cyflawn o GRONICL THOMAS WILLIAMS, y MERCHANT TAYLOR, a elwid "Llyfr y Merchant," y llyfr cyntaf, (os nad wyf yn nghamgymeryd) a argraphwyd erioed yn Ngogledd Cymru, a'r hwn sydd ers talm mor brin, fel y dywedai henafiaethwr enwog---*Nid oes y fath beth a chopi cyflawn o hono i'w gael yn yr holl wlad.*"

EI BRIS MEWN AMLEN FYDD 1s. 6D.

ATTODIAD.

Gan ddarfod i ni weithian adargraphu y Flores Poetarum Britannicorum, a'r Llyfr Barddoniaeth, air yn air hyd y gallem, fel y digwyddasant ddod i'n dwylaw, dichon mai nid anfuddiol a diddawr gan amryw ddarllenydd, fyddai cael crynodeb o'r ychydig fanylion a wyddis am y Llyfr, ac am y gwahanol offerynau a fu'n offerynol i'w gasglu a'i gyhoeddi.

Deallir i'r Flores Poetarum gael ei gasglu ynghyd gan mwyaf gan y Doctor Dafis o Fallwyd, a'i adael ganddo ef mewn ysgrifen, a thebygol ydyw i'r Ysgrifgopi hwnw syrthio rywfodd i ddwylaw Iaco ab Dewi, ac iddo yntau drefnuso ychydig arno, ac ychwanegu atto y Dirifau a rhai pethau ereill, ac yn ddiweddaf oll i'r Parch. Dafydd Lewis, Person Llanllawddog, un o ddisgyblion Iaco ab Dewi, ychwanegu yr ychydig weddill, ysgrifenu rhagymadrodd iddo a'i gyhoeddi yn y flwyddyn 1710, fel y gwelir oddiwrth y rhagymadrodd.

John Dafis, D.D. oedd wr genedigol o Lanferras, yn Sir Ddinbych, a derbyniodd y rhan foreuaf o'i addysg yn Rhuthyn, dan yr Esgob Parry. derbyniwyd ef i Goleg Iesu Rhydychain yn 1589, lle y graddwyd ef. Symudodd i Goleg Lincoln yn 1608, a chymerodd ei Urdd Doethawr yn 1616. Gwnaed ef yn Gannonydd Llanelwy yn 1604. Cafodd berigloriaeth Mallwyd, a bywiolaethau Llanymawddwy a Dorowen wedi hyny, a bywiolaeth Llanfawr, a chorweiniaeth Llanufudd yn 1617. Yr oedd yn fawr ei wybodaeth yn yr Hebraeg a'r Groeg, yn feirniad tra manwl, ac yn chwiliwr diflino i Hynafiaethau. Cyhoeddodd ei Ramadeg Cymraeg-Lladin "Antiquæ Linguæ Britannicæ Rudimenta" yn Llyfr 8 plyg yn 1621, ac ychwanegodd at, diwygiodd, a chyhoeddodd Eiriadur Lladin a Chymraeg a Chymraeg a Lladin, Dr. Thomas Williams o Drefriw yn 1632. Ysgrifenodd rai

llyfrau yn Gymraeg, a chyfieithodd amryw eraill. Cyhoeddwyd rhai o honynt yn llyfrau wrthynt eu hunain, yn y Mwythig, yn ystod yr haner canrif cyntaf ar ol ei farwolaeth, a chyhoeddwyd amryw ddarnau detholedig o bethau eraill mewn Almanaciau a man lyfrau tua'r amser hwnw, ac y mae amryw ddarnau o'i waith heb erioed eu hargraphu. Bu farw yn mis Mai 1644, a chladdwyd ef yn Eglwys Mallwyd yn Sir Feirionydd. Wele yn canlyn engraifft dyddorol o'i ryddiaith Gymraeg.

ACHAU'R CWRWF.

Ei fonedd, ei hanes, ei gynneddfau a'i wrthiau, fel ac i casglwyd hwy yughyd (yn ol tebygoliaeth pawb) trwy ddiwydrwydd y Parchedig Ioan Davies, o Fallwyd. S. Th. D. 1644.

EI Dad oedd y Bregyn Moel ap yr Heiddbwn Ceirchfyso o'r Ddiserth yn Sir Fflint, ap Odyngras ap Nithdro, ap y Pynfarch, ap Hopransigl, ap Mynychglap ap Bras-fal-goddaith-braff o benv tre'r felin.

Y Bregyn Moel hwnw aeth i garu merch o ddeuddwr, a elwid wrth i henw Gloyw-fain-groyw-ber; a hithau yn ceisio ffo i'r Mor rhag ei dwyn o drais, ond fo'i daliwyd gan un a elwid Cyrch-ddwfr, ap Celyrn-ddwyn, o fryn y Pistyll, ac a'i dygbwyd i gwm y Gerwyn, i ymgyfarfod ar Bregyn Moel. Ac yno i bu canghydfod mawr, ac anhrefn dost rhyngddynt ill dau: hyd oni ddaeth Deuwr o'r ddeutu i ddyddio rhyngddynt. Y naill oedd Pisenfurum Chwydd-gyffro; Gwr o Dre Aberconwy, a'r llall oedd Hoppysyn Sais o wlad Essex. Ac o'r cyttundeb hwnw y ganwyd Etifedd a elwid wrth i henw; Brwysgyn-ben-cynnwrf: ac a rodded ar faeth at y Capten Guttun tew ap Heilin Heiddgap, rodriswr gwendafthus o'r trawan, yr hwn a yfai'r trauan i hun gyda'r ddeuparth ddidal digywilydd. A phan ddaeth y mab maeth mewn Corph ac oedran, efe a aeth yn gecrysddewr, ac yn gynhennus, fal i'r oedd yn rhyw iddo, ac a chwennychodd ymrysson dewrder a'i Dadmaeth; a myned i'r ymaes a wnaethant gerllaw drws y Dafarn, a changlu

ynghyd a wnaethant bob un ei blaid a'i wyr atto; a chyda
a'r Capten yr oedd Sion Safyn Serfyll, a'r Brych ar ei
ogwydd, a Madog mynych gwymp, ac Ymyfed ap Dadwrdd, a'r Safnrhwth ap Gweflboer, ar Cogrwth mawr ap Torgest, ac Wyneb gafr ap Trwynfflam, ar Talrydd gawr Llygad-coch : a llawer iawn o'i Cenedl gyda phob un o honynt. A chyda Brwyscyn yntau yr oedd Esgudyn ap Derchaflys ap Diawdydd, a Derchafwr Piccynllwyth, ac Achubwr Cwppan llawn, a Minflys ap Diawdcip, a'r Prafflwngc ap Succandrai, a'r Penysgafn-fraeldroed, a'r Ysgwyddgam ap Deudrip, a Llywelyn Lledbey, a Bloescyn ap Tafoddfael, a Thafod-fyrr ap Cwsg, a Bleuddyn Cais Wely, a Gwargrwm ap Tywalltgeg : a phlaid fawr o'i tylwyth gyda phob un o honynt hwythau. A tharo mawr ag ymdrin tost a fu rhyngthynt, er pan ddechreuodd y Gad, o fachlud haul ddydd Sul hyd y boreu ddydd Llun ; ac yno yr ymadawsant, ac aethant bawb gysgu ; Ac yn ol deffroi o honynt ac yfed o bawb eu goreu, hwy a aethant i'r maes brydnhawn, ac ymladd, yn lewdost a wnaethant tan y plygain ddydd Mawrth ; ac yno Derchafwr Piccynllwyth, a gafodd ei lawn ddyrnod ar ben y Tadmaeth sef y Capten, ac ai rhoes ef i lawr ; a phan welodd ei lu y Capten ar lawr ; ffo a wnaethant, a'i hymlid a wnaeth y lleill i fwlch y Cynnogau, ac i lechwedd Piccynfin, ac i fol y Stwnt du, ac i Nant y Baril, ac heblaw pentre'r Eglwys, i'r Wttra byllog, ac i fwlch yr ysbail, ac i dir y gwystl, ac i'r Hafod lom, ac i'r Buarth gwag, ac i gessail gwagbwrs, ac i frisc y Tylodi, ac i'r Heolydd Hirbryd ac i Bant y Gerdod, ac i dyddyn y llymfaes, ac i'r Tyllau, a'r Tyrau diwres, ac i'r Ty di ymogor, ac i'r Waun ddiletty, ac i Hendre'r Newyn, ac i fwlch oer ddrws ac i'r Cefn llednoeth, ac i Bont Aber Tinllwm, ac i'r Esgair noeth, ac i goed y ddu ddyled, ac i Ogof y lladron, ac i lawr y Carchar, ac i Gwm diarchen, ac i Erw'r Carpiau, ac i Fôd anwydog, ac i Goed y ddu ddyled, ac i bwll di fath, ac i Stafell di fach, ac i Gil y moliant, ac i berth y Gogan, ac i Allt yr anair, ac i Fryn y Cywilydd, ac i fedd di gynghebrwng, ac i lawer o leoedd diffaith dyrys eraill y mae'nt hwy'n gydnabyddusach a hyspysach arnynt na Myfi. Ond er hyn i gyd pan ddaeth Meibion y gwyr hyn mewn oed, ac amser, ymgasglu ynghyd a wnaethant at y rhai oedd yn

fyw o wyr y Tadmaeth, a gosod dau wr yn Gapteiniaid arnynt; un a elwid Capten neu Cynnen Canllw, a'r llall a elwid Gwion gwag fost, neu ffrost, a gosod ymgeintach ar y Brwysgyn a'i wyr yntau y tro yma a wnaethant rhwng dwy dafarn oedd yn yr un buarth, a brwydr tost a fu rhyngthynt dros Dridiau a thair nos, lle bu anffurf dost anufus ar wyr y ddwyblaid; Rhai a'i llafnau hyd y pyllau, rhai yn colli ei gwaed am benau'r parwydydd, rhai yn fynych yn taro gwyr eu plaid eu hunain yn lle gwyr y blaid arall, rhai yn syrthio i lawr yn feirw, ac yn syw drannoeth! a rhai gwedi ei hanafu byth; ond o'r diwedd Brwysgyn a'i wyr yntau a yrwyd i ffoi, rhai i wern y fign, rhai i'r gelli ddyrys, ac i glawdd dwyffos, a thros y sarn i bwll budr, ac i lawer o leoedd diffaith eraill Ac os drwg a fu ar y rhai cyntaf, gwaeth a fu ar y rhain, a chymmaint ac a lâs o'r ddwyblaid, mae'n berigl rhag i mynd i uffern, Oddieithr i rai o honynt alw ar Dduw am ras, ac edifarhau, ac i ddeisyf yn dd'frifol gael o honynt felly drugaredd o'r Uchelder, ond mae'n enbyd oedi'n hwyr, Ac i mae llawer etto yn y byd o bob un o'r ddwy blaid, y rhain wrth gyfarfod a'u gilydd mewn tafarnau sydd ac a fyddant yn meddwl am yr hen gweryl gynt, ac sydd etto yn ceisio dial yr hen lid hwnnw byth ar eu gilydd, yn eu Cyfarfodydd blinderus. Ond nid peth i'w ollwng tros gof, neu angof ydyw hyn, sef y peth a wnaeth y Tadmaeth wrth ymado a'r byd, Pan wybu nad oedd iddo un ffordd ond un, efe a wnaeth ei lythyr cymmun yn ysgrifennedig a'i law ei hunan, ac a yrodd i gyrchu Abad Meddwyn atto, ac a'i gwnaeth ef yn feddiannol o'i holl dda bydol; ac a orchymmynodd iddo ei gladdu ef yn nesaf y gallee at glawdd y fynwent, yr un a fynneu ai o'r tu fewn, ai o'r tu allan yno, ac adeiladu Tafarndy uwch ben ei fedd ef, ac na bae, neu na wnae yno na thorr na thrai ar yfed i'r neb a fae gystal ei ewyllys i yfed ac yntau, pe byw fyddai, a gwneuthur hyn er Cof am yr achos i bu ei gorph diriaid ef farw o'i blegid. ac er anrhydedd i'w gorph diniweid ef: Ac os celwydd yw hyn oll, gadewch iddo fod yn gelwydd, na wnewch chwi ddim o'r chwedl yn wir ynoch, neu arnoch eich hun, a phoed gwir mae celwydd fyddo byth o hyn allan. *Amen. O'r Cydymaith Diddan,* 1768.

† Iaco ab Dewi, sef James Davies, "Y Gwr o Benkadair" oedd enedigol o Landysil, yn Ngheredigion, a symudodd oddiyno i Blaen Gwyli, plwyf Llanllawddog yn Sir Gaerfyrddin, ac yno, yn 1722 y bu farw. Yr oedd Iaco ab Dewi yn un o feirdd goreu Dyfed yn yr oes hono, yn Hynafydd da, ac yn gasglwr dyfal ar Henafiaethau. Yr oedd hefyd yn un o'r cyfieithwyr goreu yn ei genhedlaeth. Efe a gyfieithiodd y "Meddylieu Neillduol ar Grefydd" o waith Beveridge, ac amryw lyfrau eraill, ac efe oedd un o'r pedwar gwyr a gyfieithasant "Taith y Pererin" gyntaf i'r Cymraeg. Dyma fel y dywed S. (imon) H. (ughes) yn ei ragymadrodd i'r llyfr hwnw, a argraphwyd yn Llundain gan J. Richardson, yn y flwyddyn 1688.

"Y mae'r cyfieithiad o waith pedwar o honom, sef Gwr Bonheddig o Wynedd, (yn yr haner olaf o'r llyfr,) gwr o Benkadair, ysgolhaig ieuange a ddaeth gyda mi i'r ddinas hon, ac o'm gwaith fy hunan (y rhan fwyaf o hono) gan sefyll ar ysgwyddau y lleill, fel y gallwn ganfod yn mhellach nag hwynthwy."

Dywedir yn y Gwyliedydd Cyf. 3. tudal. 277. mewn crybwylliad am Iaco ab Dewi,---"Efe ydoedd cyfieithydd Taith y Pererin, ychwanegodd a,t ac argraphodd y Flores Poetarum, o gasgliad y Dr. Davies o Fallwyd, ac yn niwedd y llyfr cyfrgain hwnw, cyhoeddodd gyfres o bennillion synwyrlawn, diarhebawl, a dillynaidd." Ond nid yw hynyna yn *gwbl* gywir, oblegyd dengys Rhagymadrodd y Llyfr ei hun mai *nid* efe a'i cyhoeddodd. Y mae un camgymeriad arall wedi cael ei gyhoeddi yn y "Geirlyfr Bywgraffiadol' a gyhoeddir gan I. Foulkes, Rhif. 4ydd, tudal. 217. dyma fel y dywedir yno yn hanes Dr. Davies o Fallwyd.---"Adroddir am dano pan y byddai yn darllen gwahanol lyfrau, ac yn cyfarfod ynddynt â rhyw ymadroddion a'i boddhai yn fwy na chyffredin, ei fod yn arfer rhoddi nodau ar ymyl y ddalen gyferbyn a hwynt. Ac ar ol ei farwolaeth darfu i James Davies (Iaco ab Dewi), o Bencadair, yn Sir Gaerfyrddin gyhoeddi casgliad o'r ymadroddion hyny, a'u hargraffu yn llyfr tan y teitl 'Flores Poetarum Britannicorum,' yr hwn a rwymid gyda Barddoniaeth Salesbury." Oddiwrth y dyfyniad yna rhaid i ni dybied mai James Davies a *gasglodd* ynghyd y brawddegau a'r llinellau a nodasid

ar ymyl y daleñen yn llyfrau y Dr. Davies, ac os felly yr oedd rhaid i'r *oll* o'r llyfrau hyny o eiddo y Dr. ddyfod i ddwylaw Iaco ab Dewi, yr hyn nid ydyw yn gwbl debygol. Yr oedd y Dr. Davies wedi marw o leiaf *chwe blynedd a thriugain* cyn i'r *Flores* gael ei gyhoeddi, ac y mae I. ab Dewi a'r Parch. D. Lewis gyda'u gilydd wrth baratoi'r wyneb-ddalen iddo yn dweyd---" O gasgliad J. D SS. Th. D. (fal yr ydys yn tebygu.)" Ymddengys felly yn fwy rhesymol i ni gredu y dywediad ddarfod i'r casgliad gael ei wneyd gan y Dr. Davies ei hunan, ac i'r Ysgrifgopi yn ystod yr haner cant neu driugain mlynedd wedy'n ddyfod i ddwylaw y casglwr dyfal ar Henafiaethau Iaco ab Dewi, ac yr wyf yn meddwl mai camgymeriad yw dweyd---"Yr hwn a rwymid gyda Barddoniaeth *Salesbury*"---Middleton y dylasai fod. Nid wyf yn gwybod am Lyfr Barddoniaeth o waith Salesbury o gwbl, ond y mae hwn yn hen gamgymeriad er's talm.

b David Lewis, Ficar Llangattwg, awdwr "Golwg ar y Byd" &c. ydoedd ddysgybl, a chyfaill mawr i Iaco ab Dewi, ac ymddengys iddo dderbyn yn lled helaeth o ysbrydoliaeth genedlgarol ei athraw, ac o'i dueddiadau Henafiaethgar, etto rhy brin y gellir dweyd i ysbrydoliaeth yr awen ddisgyn arno i nemawr enwogrwydd. Cyfansoddodd rai darnau barddonol lled ganolig, er engraifft---Ymddangosodd ei "Bororiaeth Haf," yn y Blodengerdd tudal. 309, ac efe yw awdwr y Cywydd ar "Ddioddefiadau Crist, yn tudal. 48, o'r argraffiad hwn o'r 'Flores Poetarum,' ond y mae y naill yn amlygu mwy o ofergoeledd, a'r llall fwy o dduwiol frydedd diniwaid nac o allu awenyddol a chywreinrwydd yn y cynghaneddion, ond er nad ellir euro coffa offeiriad Llanllawddog a chanmoliaeth uchel fel cynghaneddwr awenber, y lleiaf a ellir ei ddweyd am dano, ydyw, ei fod yn hen wladgarwr gonest a thwymgalon, ac yn Gymro o'r iawn ryw.---Parch i'w goffadwriaeth.

Mae y llinellau prydferth "Oedran a phara pethau bydol a phethau nefol" tudal. 2, i'w gweled yn yr Iolo Manuscripts tudal. 286, ychydig yn wahanol i fel y maent yma, ac y maent yno yn cael eu priodoli i Sion Cent, ac nid i Iolo Goch.---Pwy sydd yn iawn?

Y mae Iolo Morganwg hefyd mewn llythyr a ysgrifenodd yn 1806 at y Dr. W. O. Pughe, yr hwn hefyd a gyhoeddwyd yn y Cambrian Journal, vol. 4, Dec. 1857, tudal 305, yn dweyd fod yn ei feddiant ef ysgrifgopi o'r Traethawd ar Farddoniaeth gan Catpeu Middleton, yn llawer mwy perffaith na'r un a argraphwyd yn niwedd y Flores Poetarum, a bod hwnw yn fwy llawn, ac iddo ragymadrodd destlus, yr hyn nid oes i'r copi argraphedig, ac moddai mi a'i cymeradwywn i astudiaeth pob un o'r Ysgrifenwyr Cymraeg (*Cockniaidd*) yn Llundain, y rhai ydynt gywilyddus ddiffygiol yn y wybodaeth ddefnyddiol a gynnwysa.

Argraphwyd y Llyfr Barddoniaeth o waith y Cadben W. Middleton, y tro cyntaf, yn Llundain, yn y flwyddyn 1593, yn llyfr pedwar-plyg bychan, "Barddoniaeth neu Bryduiaeth y Llyfr Cyntaf," ond nid yw yn ymddangos fod hyd yn oed Iolo Morganwg wedi gweled erioed gopi cyflawn o hwnw, gan nad yw yn son ond am yr un a argraphwyd yn niwedd y Flores Poetarum.

W. J. Roberts, Argraphydd, Llanrwst.

[illegible]